

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI
Filozofická fakulta
Katedra politologie a evropských studií

Mgr. Anna Veverková

Analýza vztahu volebních a stranických systémů zemí Commonwealthu

Diplomová práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Tomáš Lebeda, Ph.D.

OLOMOUC 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Stranické systémy zemí Commonwealthu“ vypracovala samostatně a na základě použitých pramenů a literatury.

V Praze dne 3. května 2017

Podpis

Ráda bych zde poděkovala vedoucímu diplomové práce doc. PhDr. Tomáši Lebedovi, Ph.D. za cenné rady, věcné připomínky a to nejen během vedení této práce, ale během celého studia, a Mgr. Karlu Koubovi M.A., Ph.D. za odborné rady týkající se výzkumné metody použité v této práci.

Obsah

Úvod	5
1. Stranické a volební systémy v teorii	9
1.1. Teoretická východiska pro analýzu vztahu stranických a volebních systémů.....	9
1.2. Základní institucionální proměnné volebních systémů.....	12
1.2.1. Podoba hlasování	12
1.2.2. Velikost volebního obvodu	13
1.2.3. Volební formule	14
1.2.3.1. Většinová volební formule.....	15
1.2.3.2. Princip relativní většiny	15
1.2.3.3. Proporční formule	20
1.3. Stranické systémy.....	22
1.3.1. Typologie stranických systémů.....	23
1.3.2. Počet stran	29
1.3.3. Parlamentní většina	30
1.4. Utváření vztahu mezi stranickými a volebními systémy	31
2. Metodologie	34
2.1 Commonwealth of Nations	34
2.2 Kvalitativní srovnávací analýza (QCA).....	35
2.2.1. Proměnné a jejich operacionalizace	37
2.2.1.1. Parlamentní fragmentace.....	40
2.2.1.2. Nezávisle proměnné	42
3. Analytická část	45
3.1. Společenská heterogenita	46
3.2. Velikost volebního obvodu	56
3.3. Shrnutí	65
Závěr	69
Seznam použitých zkratk	74
Příloha 1	76
Prameny a literatura	77
Prameny a internetové zdroje.....	77
Literatura	80
Abstrakt	84

Úvod

Dnešní organizace Commonwealth of Nations může být vnímána jako relikv z dob britského imperialismu minulých století. Její vznik je důsledkem po dlouhá desetiletí trvajících propojení zemí s rozdílným kulturním pozadím, politickým uspořádáním a historií, nalézajících se v různých částech světa. Role Velké Británie v organizaci již není dominantní, ostatním členům Commonwealthu je partnerem a organizace slouží jako platforma pro vyjednávání nejen v ekonomické, obchodní a kulturní oblasti, ale také jako strážce demokracie, vlády práva a lidských práv.

S postupným rozpadem Britského impéria docházelo ke vzniku nových samostatných států, v důsledku čehož vznikaly či byly obnovovány původní politické systémy. Vliv Velké Británie na utváření politických systémů některých zemí je nesporný. Bez vlivu britské imperiální vlády by parlamentní demokracii nebylo v některých zemích snadné prosadit. Dobrým příkladem prosazení britského parlamentarismu je vznik největší demokracie světa – Indie, jejíž instituce, a to nejen vládní, jsou postaveny na britských modelech (Ferguson 2004: 366).

V předkládané diplomové práci členské země tohoto sdružení posloužily jako soubor případů, jež dohromady pojí společná historie s mocností, která položila základy parlamentní demokracii, Velkou Británií. Není tedy překvapující, že některé politické systémy těchto zemí nesou stejné prvky jako systém britský. Nabízí se tedy možnost použít tento soubor zemí k ověření některých klíčových teorií politologie týkajících se vztahu stranických a volebních systémů.

Použití členských zemí Commonwealthu pro účely politologického výzkumu se objevuje i v klíčové práci Maurice Duvergera *Politické strany* (1951)¹, která stála na počátku silného nárůstu snahy odborníků o vysvětlení vztahu stranických a volebních systémů. Jelikož jsou stranické a volební systémy nedílnými součástmi politických systémů všech zemí, snaha o popis vztahů a mechaniky těchto systémů zde byla vždy, ale až v polovině

---

¹ V originále *Les partis politiques*. Tato práce pracuje s anglickým překladem knihy (1959) a českým překladem (2016).

dvacátého století zaznamenáváme soustředěnou tendenci o vytvoření obecné a systematizované teorie v této oblasti.

Politické strany jsou klíčovým prvkem moderních demokracií, jsou postaveny na základě společenských štěpných linií a v reprezentativní demokracii slouží jako prostředek pro vyjádření hlasu společnosti v legislativním rozhodování (Aldrich 1995: 29–31, Mainwaring and Scully 1995: 2–3). Umožňují kolektivní vyjádření názoru občanů prostřednictvím zvolených politiků. Politické strany zprostředkovávají názorové zastoupení občanů v parlamentu, přičemž toto názorové složení je výsledkem volebního procesu. Transformace názorů voličů ve volebních systémech může být deformována množstvím jeho institucionálních nastavení, stejně jako může být ovlivněna dalšími neméně důležitými faktory.

Tato práce si klade za cíl zjistit, které faktory ovlivňují podobu stranických systémů v zemích Commonwealthu, a to z hlediska působení společenské heterogenity a institucionálních nastavení volebních systémů. Jelikož jsou země Commonwealthu rozmanitým souborem, bude se analýza soustředit na nalezení faktorů, které nejsilněji působí na fragmentaci stranických systémů těchto zemí. Výsledky kvalitativní srovnávací analýzy přinesou odpovědi na dvě hlavní výzkumné otázky: *Které faktory nejsilněji ovlivňují fragmentaci stranických systémů? Které faktory nejsilněji ovlivňují vznik bipartijního stranického systému?*

Tato práce čerpá převážně ze zahraničních odborných publikací, které se věnují problematice vztahu volebních a stranických systémů, zaměřují se na efekty institucionálních nastavení v tomto vztahu a snaží se dojít k přesným obecně platným závěrům. Čeští autoři vycházejí a navazují na práce zahraničních kolegů, proto se v této práci setkáme s nejnovější publikací editovanou Miroslavem Novákem *Strany, volby a demokracie. Od Duvergera k Sartorimu a dále* (2016) či přehledným zpracováním tematiky stranických systémů – *Systémy politických stran* (1997) z pera stejného autora. Mezi českými akademickými publikacemi se objevují i práce se zaměřením na použitou metodu, jejichž autorem je Karel Kouba (2011).

Teoretický základ této práce vychází z publikace, která v oboru politologie znamenala počátek cesty k systematické a ucelené definici a analýze mechanismů stranických systémů. Jedná se o práci Maurice

Duvergera *Politické strany*, ve které se autor snaží na dosavadních útržkovitých poznacích vystavět všeobecnou rámcovou teorii stranických systémů. Duverger v knize popisuje několik základních mechanismů působení volebních systémů na stranické systémy a vyvozuje několik tezí, které jsou známy jako „zákony“. Ačkoliv se Duverger pokusil formulovat všeobecně platná pravidla, sám připouští možné nedostatky a výjimky. Toto poskytlo dalším odborníkům prostor pro reakci, ověřování a zpřesnění jeho tvrzení. Významné zpřesnění Duvergerových tezí přinesl ve své práci *Parties and Party System. A Framework for Analysis* (1976)² Giovanni Sartori. Autor se snaží původní zákony rozšířit a doplnit takovým způsobem, aby byly zahrnuty i případy, které v předchozí verzi byly chápány jako nutné existující výjimky. V definicích stranických systémů jsou zohledňovány faktory, které Duverger z rozličných důvodů opomíjí. Další klíčovou publikací pro teoretický rámec této práce je *The Political Consequences of Electoral Laws* (1967)³ Douglase Raeho. Podobně jako Duverger byl nucen oprostit zkoumané případy od jejich specifik, aby byl schopen určit všeobecné vzorce vztahů mezi volebními a stranickými systémy. Cílem Raeho práce bylo zjistit, jak zájmy různých skupin (včetně politických stran) ovlivňují volební zákony, tedy volební systémy, a jak se tyto zákony následně projevují v utváření stranických systémů. Nejzásadnějším přínosem Raeho práce je první index proporcionality, který zahrnuje jak počet hlasů získaný stranou, tak počet získaných mandátů. Dalšími přínosnými zdroji pro tuto práci jsou tematické odborné články, které jsou publikovány od doby publikace Duvergerovy knihy a reflektují současný stav poznání, testují výroky ostatních odborníků a přichází s novými závěry. Stěžejní prací je z této oblasti patnáctistránková kritika Aarona B. Wildavského *A Methodological Critique of Duverger's Political Parties* (1959), která byla bezprostřední reakcí na Duvergerovu práci a její metodologické zpracování. Mezi další články přínosné pro tuto práci patří texty autorů J. G. Grumma (1958), A. Lijpharta (1990), M. Singera (2013) a dalších. V neposlední řadě byly pro

---

² První vydání v anglickém jazyce Cambridge University Press, tato práce pracuje s vydáním z roku 2005.

³ První vydání v anglickém jazyce Yale University Press 1967, tato práce pracuje s vydáním 1972.

metodologickou část této práce nepostradatelné publikace autora metody kvalitativní srovnávací analýzy (QCA) Charlese Ragina *Redesigning Social Inquiry. Fuzzy Sets and Beyond* (2007) a *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies* (2014) a další na ně navazující.

Tato diplomová práce je členěna do tří kapitol. První kapitola je věnována nejvýznamnějším teoretickým východiskům a současnému stavu poznání v oboru stranických a volebních systémů. Jednotlivé části této kapitoly představují možné institucionální a společenské faktory, které jsou dle předchozích výzkumů a poznání považovány za klíčové pro utváření stranických systémů. Na základě těchto teoretických přístupů budou následně vybrány proměnné, které vstoupí do analýzy, a formulovány hypotézy sledující vliv volebních systémů na utváření systémů stranických. Druhá kapitola představí metodologický přístup práce a postupy analýzy pomocí kvalitativní srovnávací analýzy. Dále také budou operacionalizovány proměnné. Poslední kapitola této práce bude věnována empirickým zjištěním pomocí programu *fs/QCA*. Tato kapitola je rozdělena do dvou částí. V první je ověřován vliv společenské heterogenity obyvatelstva na podobu stranických systémů, druhá část zkoumá působení velikosti volebního obvodu na podobu stranických systémů. Na začátku každé kapitoly budou pomocí programu *fs/QCA* ověřeny nezbytné kauzální podmínky, ze kterých jsou následně sestaveny pravdivostní tabulky. Výsledkem analýzy těchto tabulek budou výsledné formule, které pomohou vysvětlit výstup, tedy budou určeny ty kauzální podmínky, které mají vliv na utváření stranických systémů v zemích Commonwealthu.

1. Stranické a volební systémy v teorii

Stranické a volební systémy jsou jedněmi z hlavních politologických fenoménů. V rozsáhlém množství vědeckých prací se odborníci snaží vysvětlit kauzalitu vztahu mezi těmito dvěma systémy a hledají odpověď na otázku, který ze systémů ovlivňuje ten druhý více, a za jakých podmínek se tak děje.

V úvodu této kapitoly nastíním přístupy a vývoj výzkumu stranických a volebních systémů, druhou část kapitoly věnuji základním institucionálním proměnným. Ty v následující kapitole, věnované metodologickým východiskům, poslouží jako podklad pro operacionalizaci proměnných a následně budou použity v analytické části této práce. V závěru této kapitoly stanovím hypotézy, jejichž platnost bude touto prací ověřována.

1.1. Teoretická východiska pro analýzu vztahu stranických a volebních systémů

Jak bylo v úvodu této kapitoly naznačeno, vznik jednoho nebo druhého systému není možný bez přítomnosti toho druhého. To nás přivádí k myšlence, že vztah stranických a volebních systémů může, ale nemusí být pouze jednosměrný. Jejich vzájemný vztah a interakce jsou utvářeny řadou pravidel, potažmo legislativními a společenskými zákony. Ani jeden ze systémů nevzniká ve vakuu. Volební systém je produktem zákonodárců, jejichž strany jsou neodmyslitelně součástí stranického systému. Stranický systém může být zásadně ovlivněn historickými a kulturními faktory dané země, což v důsledku může ovlivnit působení volebního systému (Taagepera 2007: 5–7). Uspořádání vztahů mezi stranami zpravidla předchází a vymezuje působení volebního systému. Volební systém pak funguje jako konzervant původního stranického uspořádání, nikoliv jako tvůrce nového stranického systému (Colmer 2005: 1). Toto je pohled, dle kterého chápeme vztah stranických a volebních systémů jako dvousměrný.

Zásadním podnětem pro zkoumání vztahu volebních a stranických systémů se stala kniha Maurice Duvergera *Politické strany*, vydaná v roce

1951⁴ (česky 2016). Duverger si je vědom komplexnosti faktorů působící na podobu stranického systému, které mohou být obecné nebo individuální pro každou zemi. U obecných faktorů rozeznává tři základní druhy: socioekonomické, ideologické a technické, které ovlivňují stranické systémy všech zemí, pouze s rozdílnými výsledky (Duverger 1959: 204; Duverger 2016: 229).

Duverger si je vědom vlivu technického faktoru, tedy volebního systému, na určité aspekty stranických systémů (uvádí například jejich velikost a početní zastoupení v parlamentu a také jejich alianční potenciál). Zároveň zmiňuje, že také volební systém je ovlivňován stranickým systémem (struktura stranického systému má vliv na výsledky volebního systému) (Duverger 1959: tamtéž). Z tohoto vyplývá, že oba systémy jsou vzájemně provázané, avšak ne nutně na sobě závislé reálie, a jak Duverger připouští „...[systémy] jsou nerozlučně spjaty, takže je dokonce někdy obtížné je analyticky oddělit“ (Duverger 2016: 229). Následně formuluje vliv volebního systému do tří schémat neboli tezí známých též jako Duvergerovy zákony:

- 1) „poměrné zastoupení podporuje systém mnoha rigidních, nezávislých a stabilních stran (výjimku tvoří vášnivá vzplanutí);
- 2) dvoukolové většinové volby podporují systém mnoha flexibilních, závislých a relativně stabilních stran (tentokrát bez výjimky);
- 3) jednokolové většinové volby mají tendenci vytvářet dualismus s alternací dvou nezávislých stran ve vládě“ (Duverger 1959: 205; Duverger 2016: 230).

První dvě teze zůstaly známy jako zákony, poslední sám Duverger prohlásil za nejvíce se blížící opravdovému sociologickému zákonu (Duverger 1959: 217; Duverger 2016: 243). „Zjišťujeme téměř všeobecný souběh jednokolového většinového volebního systému a bipartismu:

---

⁴ V této práci je použito druhé vydání anglického překladu této knihy z roku 1959. Pro správné použití termínů v českém jazyce je pro práci použito i první vydání českého překladu knihy z roku 2016. Je nutno podotknout, že je na odborné úrovni vedena diskuze o nedostatečnosti většiny překladů této knihy, a to především z důvodů terminologických nedostatků a nejasností, ke kterým může při překladu docházet.

v zemích s dualistickým stranickým systémem se volí podle většinového systému; a země, kde se volí podle většinového systému, mají dualistický stranický systém. Výjimky jsou dodnes velmi řídké a dají se zpravidla vysvětlit zvláštními okolnostmi“ (Duverger 2016: 242–243).

Duvergerův zákon a hypotéza vstoupili do dějin politické vědy jako fenomény, které, ač ověřené na poměrně početném vzorku případů, se po vydání *Politické strany* staly terčem kritiky. Nejkritičtější je patnáctistránková kritika Aarona B. Wildavského *A Methodological Critique of Duverger's Political Parties* (viz Wildavsky 1959; Novák 2016: 135). Kromě prostoru pro kritiku přinesla Duvergerova práce také mnoho podnětů pro další zkoumání, reformulace tezí a demonstraci jejich platnosti, či neplanosti.

Je očividné, že ve vztahu mezi stranickými a volebními systémy intervnuje mnoho faktorů, které mají moc měnit jejich zamýšlené výsledky. Duverger svými tezemi dostal diskuzi o působení vztahu volebních a stranických systémů do centra zájmu politologické vědy. Za zmínku stojí fakt, že politologové se o tuto problematiku zajímali již dříve, tudíž Duvergerovy závěry nebyly ničím novým. Někteří autoři dokládají, že tento zákon byl již dříve předložen například Henry Droopem v roce 1881 (Riker 1982: 756), který byl inspirován Ernestem Navillem, jenž vyslovil tezi, že ve většinových systémech se kandidáti musejí logicky rozdělit do dvou skupiny, protože pro získání mandátu je nezbytné získat většinu hlasů. Droop poté v roce 1881 konstatoval, že jsou to právě většinové systémy, které udržují (především v USA a Velké Británii) dvě vzájemně si oponující strany (tamtéž). Podobný argument jako Durger vyslovil i V. O. Key: „V jednomandátových obvodech se mají na vítězství šanci pouze dvě strany, třetí strana je odsouzena k věčné porážce... jednomandátové obvody mají tendenci formovat strany do bipartijního systému“ (Benoit 2006: 70–71).

Duvergerova práce nebyla brána jako pouhý souhrn historicky známých faktů. Například Williamem Rikerem byla viděna jako přínosná z následujících důvodů: zaprvé, Duverger jasně rozlišil mezi zákonem a hypotézou, které do té doby byly mylně interpretovány jako důsledek jeden druhého; a zadruhé, sesbíral a systematicky seřadil velké množství historické evidence, aby důležitost těchto dvou tvrzení co nejjasněji prokázal (Riker

1982: 758). J. G. Grumm (1958) uvádí, že tyto Duvergerovy poznatky byly pro poznání volebních a stranických systémů přínosné díky rozsáhlému výzkumu, kterým je podložil. Ovšem žádný ze závěrů nebyl ničím, co by již nebylo známo z minulosti, jeho předchůdci pouze své závěry tak důkladně neformulovali.

Na poznatky o vztazích volebních a stranických systémů sdružené v Duvergerově knize byla velmi rychle navázána řada prací, které se touto problematikou začaly zabývat detailněji. V následujících částech práce budou zjištění či tvrzení dalších autorů konfrontovány a porovnány s původními Duvergerovými závěry a tvrzeními.

1.2. Základní institucionální proměnné volebních systémů

Po vzoru práce Douglase Raeho *The Political Consequences of Electoral Laws* (1972) se v této podkapitole nebudu zabývat nuancemi a dalšími specifiky jednotlivých zkoumaných států, ale zaměřím se na legislativně řízené faktory, které se nacházejí u všech případů ve zkoumaném vzorku. Tyto formují podobu volebních systémů a tím ovlivňují jejich vztah se stranickými systémy.

1.2.1. Podoba hlasování

Fungování volebního systému začíná hlasováním a určením role voliče ve volebním procesu, tedy způsobu, jakým bude voličovo hlasování vyjádřeno, což se v různých systémech liší. Podoby hlasování jsou dvě: kategorické a ordinální (Rae 1972: 16–17). Kategorickým hlasováním vyjadřuje volič svou preferenci vůči jedné nebo více stranám, či kandidátovi, kterého preferuje. Ve výsledku tedy jím preferovaná strana či kandidát oponují všem ostatním účastníkům volebního klání. Ordinální hlasování dává voliči možnost vyjádřit svou volbu komplexněji, a to seřazením kandidátů do pořadí odpovídající jeho preferencím. V některých případech může volič disponovat více hlasy než jedním (kumulativní hlasování) a je mu umožněno distribuovat jeho mandát mezi více kandidujících subjektů, tím může docházet k tzv. mikro-fragmentaci, kdy je síla hlasu voliče rozprostřena mezi více kandidujících subjektů, zatímco v případě kategorického hlasování je

tato síla směřována pouze k jedinému, a tak k mikro-fragmentaci docházet nemůže. Nasměrování hlasů ve prospěch pouze jedné strany (kategorické) nebo jejich rozprostření mezi více stran je specifickým a také důležitým rozdílem mezi těmito dvěma podobami hlasování (Rae 1972: 17–18). Na základě těchto tvrzení můžeme očekávat, že volby s ordinálním hlasováním budou produkovat více fragmentované volební stranické systémy než ty s kategorickým hlasováním. Stejně tak můžeme očekávat, že ordinální hlasování podporuje mikro-fragmentaci, zatímco kategorické jí zabraňuje. Ačkoliv byl Rae o svém tvrzení přesvědčen, sám empiricky doložil, že neplatí (Rae 1972: 127). Nikoliv ordinální, ale kategorické hlasování disponuje větší mírou fragmentace stranického systému.

Co způsobuje opak očekávaného efektu? Voliči jsou obeznámeni s fungováním volebního systému, respektive jeho mechanickým efektem, jenž definuje, jak volební zákony ovlivňují převod hlasů získaných ve volbách na mandáty (Duverger 1959: 224; Benoit 2006: 72). Znalost technických parametrů volebního systému způsobuje to, co nazýváme efektem psychologickým. Ten je příčinou opačného výsledku, než jaký Rae ve své analýze očekával (Benoit 2006: 72). Voliči chtějí zabránit promarnění jejich hlasu, proto svou volbu přizpůsobí volebnímu systému a nedají svůj hlas třetím stranám. Autoři říkají, že psychologický efekt volebních systémů s kategorickým hlasováním je silnější než v systémech s ordinálním hlasováním (Duverger 1959: 226; Lijphart 1990: 492; Birch 2004). V takovýchto případech se dá očekávat kandidatura méně stran a také menší zisk hlasů třetích stran než v systémech poměrného zastoupení. Také bude docházet k menší fragmentaci stranického systému, jelikož psychologický efekt principu relativní většiny silně znevýhodňuje třetí a menší strany (Blais, Carty 1991: 82–89).

1.2.2. Velikost volebního obvodu

Volební obvody jsou jednotky, které převádějí volební výsledky v distribuci mandátů. Jsou rozlišovány dva typy: jednomandátové a vícemandátové. Velikost volebního obvodu určuje, kolik je z daného obvodu přidělováno mandátů. Základní presumpcí je, že čím větší je počet přidělovaných mandátů v rámci volebního obvodu, tím větší je i

proporcionalita daného volebního systému (Rae 1972: 21, Sartori 1968). Z toho vyplývá, že více malých stran bude vyžadovat větší volební obvody a zároveň i parlament s větším počtem mandátů, na rozdíl od několika větších strany, které budou preferovat soutěž v malých volebních obvodech o mandáty v menším parlamentu (Colmer 2005: 2).

Velikost volebního obvodu je současnými studii považována za klíčovou proměnnou pro vysvětlení mechanického efektu (Benoit 2006: 72). Dá se říci, že agenda týkající se velikosti volebního obvodu politologickým pracím dominuje. A pravděpodobně se bude jednat o faktor, který je jedním z klíčových pro důsledky volebních systémů a který nabízí prostor pro modifikaci působení volebního systému žadaným směrem.

Předpokladem je, že volební obvody s vysokým počtem mandátů produkují větší počet stran, a naopak. Shodně s Duvergerovým zákonem pak jednomandátové obvody vytvářejí bipartismus (Benoit 2006: 72–73). V jednomandátovém obvodě, kde je pro udělení mandátu potřeba získat většinu hlasů, vždy vyhraje jedna ze dvou největších celonárodních stran, a to i ve chvíli, kdy má třetí strana silnou lokální podporu (Taagepera 2007: 103–104).

Pokud se zaměříme na formulaci jak Duvergerova zákona, tak jeho hypotézy, nelze si nevšimnout faktu, že uvádějí jako jediný parametr velikost volebního obvodu (Taagepera 2007: 105–106). Vzhledem k výše diskutovaným efektům je logické, že se k tomuto faktoru obrací i Duverger, jelikož jsou to obvody, kde strany a kandidáti soutěží o hlasy voličů.

1.2.3. Volební formule

V poslední fázi volebního procesu dochází k převodu hlasů na jednotlivé mandáty. Volební formule jsou pravděpodobně nejkompexnější prvek volebního procesu, jelikož jejich variace napříč zeměmi je enormní. Pro zjednodušení se zaměříme pouze na rozdělení mandátů mezi stranami, nikoliv soutěž mezi kandidáty na jednotlivých listinách. Tato úzká profilace je v souladu jak s cílem této práce (analýza vztahu stranických a volebních systémů), tak s předchozími politologickými studii (Rae 1972; Gallagher, Mitchell 2009).

Funkce volebních formulí je prostá, ale klíčová pro převod numerického vyjádření podpory stranám (hlasy) na parlamentní křesla

(mandáty). Volební formule stojí na kvantitativním základu, který je vyjádřen nutným počtem hlasů pro získání mandátu. Rozlišujeme tři typy volebních formulí: většinové, relativně většinové, proporční (Rae 1972: 22–23). Z principu rozdělují mandáty na základě většinových, relativně většinových a proporčních podílů na hlasech. Spíše než detailnímu popisu fungování jednotlivých formulí se budu věnovat jejich dosud objeveným schopnostem ovlivňovat vztah mezi stranickým a volebním systémem.

1.2.3.1. Většinová volební formule

Většinová formule jednoduše přiděluje hlasy těm kandidátům, kteří ve svém volebním obvodu získají více hlasů, než je součet hlasů získaných ostatními kandidáty. Výsledkem je tedy vítězná strana, jejíž početní převaha nemůže být poražena ani opozicí, ani všemi oponenty. Toto vypovídá o omezení použití většinové formule v jednomandátových obvodech. Ve volebních obvodech s více mandáty je tento jednoduchý koncept zkreslen k nerozeznání (Rae 1972: 24) od relativně většinové formule. Rae shrnuje (1972: 23), že s touto formulí se v případě všeobecných parlamentních voleb setkáme zřídka, a pokud je využívána, tak bývá doplněna o prostředky, které zmírňují její nepříznivé působení na proporcionalitu stranických systémů.

1.2.3.2. Princip relativní většiny

Dříve než bude nastíněno fungování a použití principu relativní většiny, odbočím k problematice politologické terminologie týkající se právě toho tématu. Tato práce hojně čerpá z již několikrát citované knihy Douglase Raeho (1972). V kapitole, ve které se Rae věnuje principům přidělování mandátů, se ihned za většinovou volební formulí objevuje *plurality formula* (Rae 1972: 25). Pokud by tento termín byl do češtiny přeložen jako pluralitní formule, může být první sémantický problém způsoben slovem „formule“, jelikož „jak v anglických, tak českých textech se v termínu formule či volební formule může skrývat jak odlišení... základních kategorií volebních systémů, tak také matematická formule, podle které jsou hlasy převáděny na mandáty při použití poměrného volebního systému“ (Chytilík 2009: 22). Avšak

v kontextu této kapitoly je zjevné, že formulí je míněna první zmiňovaná matematická formule.

Co již tak zjevné není a je mnohem více problematické, je slovo „pluralitní“. V češtině pluralita označuje mnohost, rozmanitost (viz Akademický slovník cizích slov), což neodpovídá tomu, co princip relativní většiny představuje. Doslovná anglická verze pojmu relativní většina, tedy *relative majority*, je v angličtině používána zřídka a pouze jako synonymum užívaného výrazu *plurality*. „Proti použití slovního spojení relativní většina lze namítnout, že v češtině slovo většina označuje (především) více než 50 %, tj. je ekvivalentem termínu *majority*, ale nemělo by být používáno (ani s dodatkem relativní) pro termín *plurality*. Proto se můžeme setkat také se slovním spojením nevyšší počet ve smyslu nejvíce ze všech, ale ne nezbytně nutně přes 50 %“ (Chytilík 2009: 22), což přesně vystihuje podstatu principu relativní většiny.

Systémy rozdělující mandáty na principu relativní většiny jsou ty, ve kterých jedna strana získá více hlasů než její nejsilnější protivník. Vítězná strana ale nemusí nutně mít více hlasů než celá opozice dohromady (Rae 1972: 25). Zkrátka, vítězem je ten, kdo získá nejvyšší počet hlasů bez ohledu na to, zda se jedná o většinu hlasů z celkového počtu. Můžeme také hovořit o takzvaném first-past-the-post (FPTP) systému s českým ekvivalentem vítěz bere vše.

U volebních systémů využívající princip relativní většiny se dá očekávat, že voliči se uchýlí ke strategickému hlasování jako odpovědi na mechanický efekt formule, který byl zmíněn již dříve. Dopady na stranický systém budou tedy specifické, dvě nejsilnější strany by měly ziskem hlasů dominovat, zatímco zisky třetí a ostatních stran se budou blížit nule. Pokud je navíc tato formule využívána v malých či jednomandátových obvodech (což obvykle bývá), bude tak zabráněno i fragmentaci ze strany rozdílných sociálních a ideologických štěpných linií.

Výsledkem principu relativní většiny je tedy třetí Duvergerova teze, výsledný stranický systém je bipartijní (Duverger 1959: 228), zároveň ale sám Duverger připouští, že tomu tak nemusí být vždy, na čemž se shoduje i s dalšími odborníky (Singer 2013: 204). Pokud se vyskytnou podněty, které budou silnější než tendence pro strategické hlasování (silná vazba na stranu,

silná etnická menšina v rámci jednoho volebního obvodu atd.), může dojít k fragmentaci stranického systému.

U voleb s principem relativní většiny se mezi hlasy a podíly mandátů neočekává výrazná proporcionalita, přesto byl pro vyjádření převodu hlasů a mandátů v roce 1909 Parkerem Smithem formulován zákon krychle, který říká, že „ve většinových systémech se poměr mandátů získaných jednou stranou a mandátů získaných druhou stranou pohybuje v hodnotách třetí mocniny v poměru k nimi získaným hlasům“ (Kendall, Stuart 1950: 183; Grumm 1958: 359–360; Taagepera 1986: 489)⁵. Smith, sám kandidátem v několikaletých volbách do dolní komory britského parlamentu, chtěl tímto zákonem upozornit na nepoměr mezi zastoupením strany v komoře a skutečně získanými hlasy v celé zemi. (Kendall, Stuart 1950: 183).

Účelem tohoto zákona je predikce očekávaného vztahu mezi mandáty a hlasy. Validita fungování zákona krychle závisí na třech faktech: „1) empirický fakt: distribuce proporcí hlasů získaných stranami má téměř normální rozdělení; 2) matematický fakt: rozdělení hlasů dle zákona krychle se blíží normálnímu rozdělení se stejnými rozdíly; 3) empirický fakt: rozdíly v proporcích získaných hlasů dle zákona krychle se blíží rozdílům pozorované distribuce hlasů“ (Kendall, Stuart 1950: 191).⁶ Na základě svého výzkumu Kendall a Stuart říkají, že zákon krychle není platný pro všechny relativně většinové systémy. Zjistili, že platnost zákona je aplikovatelná na volby ve Velké Británii (jejich data zahrnovala volby ve Velké Británii v letech 1935–1950), nikoliv však na volby ve Spojených státech amerických. Validita zákona může být v některých případech způsobena „stranickým gerrymanderingem, který výsledek může zkreslit ve prospěch jedné strany, nebo dvoustranickým gerrymanderingem, ze kterého profitují obhajující kandidáti obou hlavních stran“ (Taagepera 1986: 490).

Další faktor, který může ovlivnit poměr mezi získanými hlasy a mandáty a také souvisí s gerrymanderingem, je rozložení voličů jednotlivých

---

⁵ Přeloženo z: „The proportion of seats won by the victorious party varies as the cube of the proportion of votes cast for that party over the country as a whole.“

⁶ Přeloženo z: 1) the empirical fact that the distribution of proportions p at an election is nearly normal; 2) the mathematical fact that the cubic-proportion law very closely approximates to a normal form with the same variance, and 3) the empirical fact that the variance of the cubic-proportion law is very closely approximated by the variance of observed distribution.

stran napříč elektorátem. „...[S]ilné strany s podporou rovnoměrně rozloženou mezi více obvody mohou získat převážnou většinu mandátů s méně než polovinou ze všech odevzdaných hlasů“ (Rae 1972: 27). Jinými slovy je zákon krychle matematickým vyjádřením podprezentace malých stran (Grumm 1958: 359), které jsou znevýhodněny mechanickým efektem principu relativní většiny. Zákon krychle tak vyjádřil disproporcionalitu mezi ziskem mandátů a hlasů jednotlivými stranami dříve než samotný Duvergerův zákon.

Výsledkem principu relativní většiny je dle předpokladu Duvergerova zákona systém dvou stran, avšak to, co mu někteří pozdější autoři vytýkají, je, že zákon není univerzální a jsou podmínky, kdy je neplatný, tudíž označení „zákon“ může být příliš silné. Jak bylo zmíněno dříve, volební systémy mají tendence konzervovat předcházející stranické systémy. Historický kontext, geografické a demografické faktory a další schémata, která se mohou v jednotlivých volebních obvodech zásadně lišit, mohou očekávaný efekt principu relativní většiny zvrátit, a tak vyloučit i Duvergerův zákon (Kendall, Stuart 1950: 195; Taagepera 1986: 490).

S vyvrácením zákona či tvrzením, že se Duverger mýlil, se spokojila v počátku většina autorů, například i Douglas Rae a William Riker (viz Sartori 2011: 41). I když v osmdesátých letech minulého století zájem o volební systémy ožil⁷, stále nebyl nashromážděn dostatek poznatků takové povahy, aby bylo možné vztahy mezi stranickými a volebními systémy a společenskými faktory označit za zákony (tamtéž). Sartori ve své práci *Srovnávací ústavní inženýrství* (2011) znovu zanalyzoval podmínky, efekty a faktory, které intervenují ve vztazích stranických a volebních systémů, a navrhl „pravidla, která lze pokládat za zákony formulované z hlediska nutných a postačujících podmínek“ (Sartori 2011: 59). Volební systém je zkoumán jako příčinný faktor, představuje tak postačující podmínku, avšak nikoli výhradní postačující podmínku. Jako nutné podmínky uvádí dvě: „1. systémovou strukturovanost (stranického systému) v protikladu k nestrukturovanosti; 2. dostatečně velké koncentrace umožňující získání relativní většiny nebo, v případě poměrného zastoupení, dostatečně velké

---

⁷ Sartori uvádí, že to bylo především díky pracím Arenda Lijpharta, Bernada Grofmana, Richarda S. Katze, Reina Taagepera a Matthew S. Shugarta (viz Sartori 2011: 41)

koncentrace umožňující splnění kvóty v protikladu k takovému rozložení (prvních preferencí voličů), které získání většiny nebo splnění kvóty neumožňuje“, dále označovanou jako „voličský rozptyl napříč volebními obvody“ (tamtéž).

Je očividné, že Sartori, stejně jako Duverger, pracuje s velikostí volebního obvodu a počtem politických stran jako s klíčovými proměnnými. Zákony a pravidla, které na základě své diskuze o účincích volebních systémů formuluje, jsou následující:

„Zákon 1: Existují-li systémová strukturace a voličský rozptyl (jako spojené nutné podmínky), relativně většinové jednokolové systémy vedou (jako jeho postačující podmínka) ke dvoustranickému formátu.

1.1. Anebo je obzvláště silná systémová strukturace sama nutnou a zároveň náhradní postačující podmínkou dvoustranického formátu.

Zákon 2: Existuje-li systémová strukturace, nikoli však voličský rozptyl, relativně většinové jednokolové systémy vedou (jsou její postačující podmínkou) k eliminaci stran, které ani v jednom volebním obvodu nezískají většinu; nemohou však eliminovat – takže dovolují – existenci tolika stran nad dvoustranický formát, kolik jich umožňují dostatečně velké koncentrace jejich voličů, schopných díky nim dosáhnout alespoň v jednom volebním obvodu většiny“ (Sartori 2011: 59–60).

Sartoriho ve zpřesnění Duvergerova zákona týkajícího se vlivu relativně většinových volebních systémů přidává jako podmínku platnosti zákona předchozí existenci bipartijní struktury stranického systému, pro jejíž zachování může, ale nemusí být nutné plošné rozdělení voličů. Územní rozdělení loajality stran vychází z historie a po vzniku celostátních stran by se dal očekávat zánik tohoto faktoru. Avšak stále je zde možnost, že při silné geografické koncentraci minorit či skupin se silnou stranickou loajalitou může být výsledek voleb v jednomandátových voleb zvrácen v jejich prospěch. Naopak u druhého Sartoriho zákona vidíme, že bez existence těchto silných voličských základů rozptýlených napříč všemi volebními obvody může docházet k tomu, že se v bipartijním systému objeví více dalších stran,

pokud koncentrace jejich voličů bude silná (tedy dosáhne většiny) v jednom či několika dalších obvodech.

Duverger sám připustil existenci výjimek z pravidla, respektive zákona (Duverger 1959: 217). Sartori pak konstatuje, že díky absenci definice předpokládaného kauzálního faktoru si může Duverger důkazy (pro výjimky) příliš snadno přizpůsobovat. A právě velké množství výjimek jeho zákony znehodnocuje (Sartori 2011: 41). Sartoriho zpřesnění Duvergerových zákonů, i díky doplňujícímu pravidlu, se v podstatě případným výjimkám vyhýbá. Mimo jiné proto, že jeden Duvergerův zákon rozdělil do dvou.

Sartori nevěnoval pozornost pouze zpřesnění tezí týkajících se relativně většinových systémů, zpřesnil i výroky týkající se poměrného zastoupení, které zmiňuji v následující podkapitole.

1.2.3.3. Proporční formule

Princip proporčního přidělování mandátů se odvíjí od podílu získaných hlasů všech stran. Podíl hlasů získaný stranami by měl odpovídat podílu mandátů, které jsou jim přiděleny (Rae 1972: 28). Ovšem tato teorie neodpovídá realitě. K souladu by došlo pouze za předpokladu, že by rozloha jednotlivých volebních obvodů byla natolik dostatečná, aby zahrnovala co nejvariabilnější obyvatelstvo. Druhým a zcela zásadním institucionálním nastavením by muselo být přijetí zcela proporční formule či kvóty, jejíž pomocí se přepočítávají hlasy na mandáty.

Každý systém proporčního zastoupení produkuje rozdílné výsledky v proporcionalitě, jelikož každý je koncipován jinak a míra disproportionality je ovlivňována různými způsoby. „Cílem každé proporční formule je tedy minimalizovat disproportionality a dojít k takovému rozdělení mandátů, které se nejvíce bude blížit perfektní proporcionalitě“ (Gallagher 1991: 33)⁸. S cílem co nejlépe reflektovat získané hlasy jednotlivými stranami v přidělených mandátech vzniklo několik různých metod, které přidělují mandáty na základě rozdílných principů. Jedná se o Hareovu kvótu, Droopovou kvótu, Hagenbach-Bischoffovu kvótu, kvótu

---

⁸ Přeloženo z: „Every PR method will try to minimize the disproportionality created, that is, it will try to produce the outcome that is as close to perfect proportionality as possible.“

Imperiali a posílenou kvótu Imperiali, D'Hondtův dělitel a modifikovaný D'Hondtův dělitel, dělitel Saint Laguë a dělitel Imperiali. Jejich fungování jsou všeobecně známa, proto je zde nebudu popisovat.

Prakticky jsou efekty všech volebních formulí stejné. Tím, co je od sebe odlišuje, je velikost obvodů, ve kterých působí. Pokud se velikost obvodů v rámci státu liší, v každém budou důsledky formule na proporčnost rozdělení mandátů jiné (Rae 1972: 39–39; Gallagher 1992: 494–495; Taagepera, Grofman 1985: 343). Je důležité si uvědomit, že každá metoda minimalizuje jinak definovanou disproporcionalitu, proto každá z nich svým způsobem dosahuje největší proporcionality.

Významným institucionálním prvkem, který omezuje nadměrnou fragmentaci stranického systému, je uzavírací klauzule. Ta představuje nezbytné procento hlasů, které musí strany získat, aby se vůbec mohly ucházet o přidělování mandátů některou z uvedených formulí. Vliv uzavírací klauzule na proporcionalitu může být různý, neodvívá se pouze od její výše, ale i dalších institucionálních prvků volebního systému, jako je například velikost volebního obvodu (Lebeda 2008: 116–117). Relativně nízká klauzule tedy může významně ovlivňovat fragmentaci stranického systému, pokud ji překročí velký počet parlamentních stran. Naopak vysoká klauzule nebude mít příliš velký efekt tam, kde se neúčastní voleb velký počet stran (tamtéž).

S přihlédnutím k diskuzi o vzniku stranických systémů na začátku této kapitoly je důležité zmínit fakt, že bylo empiricky dokázáno, že kauzální vztah mezi volebním a stranickým systémem je nutné revidovat. Na základě výzkumu provedeného Johnem Grummem (1958) bylo prokázáno, že volební systém proporčního zastoupení je spíše důsledkem stranického systému než jeho příčinou.

I v případě proporčních systémů Sartori zpřesnil zákony a pravidla týkající se jejich vztahu se stranickým systémem:

„Zákon 3: Existuje-li systémová struktura, poměrné zastoupení získává reduktivní účinek zapříčiněný (jako postačující podmínkou) jeho neproporcionalitou. Čím větší je tedy nečistota poměrného zastoupení, tím větší jsou vstupní náklady pro menší strany a tím silnější je reduktivní účinek.

A naopak, čím je nečistota poměrného zastoupení menší, tím je reduktivní účinek slabší.

3.1 Anebo je obzvláště silná systémová strukturace sama o sobě nutnou a postačující podmínkou zachování jakéhokoliv stranického formátu, který předcházela zavedení poměrného zastoupení.

Zákon 4: Chybí-li systémová strukturace a předpokládáme-li čisté (téměř čisté) poměrné zastoupení, tj. rovné (relativně rovné) vstupní náklady pro všechny, stran může být tolik, kolik umožní kvóta“ (Sartori 2011: 60).

Sartoriho zpřesnění se v tomto případě nejvíce týká Duvergerem zmiňované multiplikace a redukce politických stran (Duverger 1959: 205), které může vyplývat z fungování systémů proporčního zastoupení. Zatímco Duverger říká, že systém poměrného zastoupení podporuje systém mnoha stran, Sartori dodává, že pokud již existuje určitá struktura stranického systému, pro nové či další strany může být i přes proporční systém náročné se do systému stabilně zařadit. A pouze pokud zde není systémová strukturace, může být zvoleno tolik stran, kolik jich dosáhne na stanovenou kvótu. Stručně řečeno, Sartori k Duvergerově tezi přidává faktor systémové strukturace, která může být příčinou tvoření disproportionality v proporčních systémech.

1.3. Stranické systémy

Na počátku bylo řečeno, že stranický systém představuje počet zvolených stran. Tomu tak skutečně je, ale daleko důležitějším prvkem je samotná interakce mezi stranami. Soutěž mezi stranami je nezbytnou podmínkou pro existenci stranického systému, jelikož indikuje, že zde existuje určitý počet stran, nikoliv jedna, a nejedná se tak pouze o systém jedné strany (Bardi, Mair 2008: 151). Strany usilují ve volebním klání o takový zisk hlasů, aby jim byly přiděleny mandáty v legislativním sboru. Nutný počet (nebo procento) hlasů pro získání mandátů je řízen institucionálními nastaveními volebních systémů a od toho se odvíjí i podoba stranických systémů.

1.3.1. Typologie stranických systémů

Při klasifikaci stranických systémů se na první pohled jako hlavní indikátor určení typu stranického systému v dané zemi nabízí počet stran existujících v systému. Z tohoto přesvědčení vycházely i první odborné práce s touto tematikou. Maurice Duverger svou publikaci *Politické strany* psal ve snaze nastínit první obecnou teorii stran, která byla v té době velmi nesystematická (Duverger 2016: 10). Duverger říká, že stranický systém je utvářen koexistencí více stran v rámci jednoho státu. Tato koexistence je definována dvěma řadami prvků, „především podobnostmi a rozdíly ve vnitřních strukturách stran tvořících spolu systém“ (Duverger 2016: 228). Za druhé, díky porovnávání stran je možné určit nové prvky, dle kterých je možné dále stranické systémy analyzovat, a které „neexistují ve stranách samostatně: počet stran, jejich poměrná velikost, jejich vzájemné aliance, jejich zeměpisné rozmístění, politické rozložení atp.“ (tamtéž). Stranické systémy jsou výsledkem existence mnoha komplexních faktorů, které jsou v různých kombinacích platné pouze v určité zemi, kdežto jiné jsou platné obecně (tamtéž). „Rozeznáváme tři hlavní druhy obecných faktorů společné všem zemím: socio-ekonomické faktory, ideologické faktory a technické faktory“ (tamtéž). Mezi první se řadí „vliv sociální struktury a sociálních tříd na politické strany... Základním technickým faktorem je volební systém“ (Duverger 2016: 229). Ten je součástí stranického systému, jelikož způsob volby kandidátů (kteří jsou z pravidla členy politických stran) má na všechny strany ve státě stejný vliv. Mechanismy volebních systémů mají silný vliv na počet stran, jejich velikost, sdružování v aliancích. Působení funguje i v opačném směru, určité uspořádání stran preferuje určitý typ volebních systémů a při zastoupení v parlamentu mají moc nastavit mechanismy ku svému prospěchu (tamtéž). Duverger shrnuje: „Zkrátka stranický a volební systém jsou vzájemně nerozlučně spjatý, takže je dokonce někdy obtížné je analyticky oddělit... oba jsou považovány za prvky jednoho celku, které lze jen zřídka od sebe izolovat“ (tamtéž).

Veškerým klasifikacím stranických systémů však předcházelo základní rozlišení mezi pluralismem stran a systémy jedné strany (Duverger 2016: 231). Na základě tohoto východiska, výše popsaných charakteristik

politických stran a nutného historického vývoje rozlišuje Duverger tyto stranické systémy: dualismus stran neboli bipartismus, systém více než dvou stran neboli multipartismus a režim jedné strany. Podobná kritéria použil pro určení typů stranických systémů i Jean Blondel, ten podrobil zkoumání stranické systémy v 19 západních demokraciích mezi lety 1945 a 1966. Jako klíčové proměnné pro učení typu stranického systému považuje počet stran, jejich sílu, pozici na ideologickém spektru, zdroj jejich podpory, jejich organizaci a vedení (Blondel 1968: 183). Blondel rozdělil země do čtyř kategorií na základě průměrného úhrnného procenta hlasů získaných hlavními dvěma stranami:

Tabulka 1

Průměrné úhrnné procento dvou nejdůležitějších stran (1945–1966)

1.	USA	99 %	3.	Dánsko	66 %
	Nový Zéland	95 %		Švédsko	66 %
	Austrálie	93 %		Norsko	64 %
	Velká Británie	92 %		Itálie	64 %
	Rakousko	89 %		Island	62 %
				Nizozemí	62 %
2.	Německo	80 %	4.	Švýcarsko	50 %
	Lucembursko	80 %		Francie	50 %
	Kanada	79 %		Finsko	49 %
	Belgie	78 %			
	Irsko	75 %			

Zdroj: Blondel 1968: 184

V případě bipartijních systémů získávají dvě hlavní strany v průměru více než 90 % všech hlasů (první skupina). Druhou skupinu definuje jako systém tří stran, kde dvě hlavní strany získávají 75–80 % hlasů. Poslední dvě skupiny Blondel hodnotí jako multipartijní systémy.

Zajímavým poznatkem je zaznamenaný malý rozdíl (cca 10 %) v zisku hlasů dvou nejdůležitějších stran. V kontextu poměrné síly, tedy poměrné velikosti stran to poukazuje na tendenci vyrovnávání mezi dvěma stranami (Blondel 1968: 184–185). V případě systémů tří stran je rozdíl mezi prvními nejdůležitějšími stranami větší, stejně tak se třetí strana svou velikostí nikdy nerovná dvěma nejdůležitějším stranám. Zřídka kdy jsou všechny tři strany v systémech tří stran stejně velké. Na základě svého datového souboru Blondel říká, že v západních demokraciích se jedná spíše

o systémy dvou a půl strany, a dodává, že je nutné brát na vědomí vývoj stranických systémů po druhé světové válce (Blondel 1968: 185). Do třetí skupiny jsou řazeny země, kde dvě nejdůležitější strany získávají dvě třetiny hlasů. V některých případech (Švédsko, Norsko) může jedna strana být dominantní a získávat i 40 % hlasů. To může být ovlivněno institucionálním nastavením volebního systému, avšak v systému stran jsou pak další silné strany, které jsou pro fungování politického systému nezbytné (Blondel 1968: 186). Poslední čtyři země pak reprezentují „skutečné“ multipartijní systémy, kde není žádný politický subjekt dominantní a několik výraznější stran obvykle tvoří koalice (tamtéž).

Ideologické rozdělení stran je složitější, jelikož ne všechny strany mají kompatibilní parametry pro kategorizaci. Pro strany v 19 zemích vybraných Blondelem to platí nejen mezi Evropou a Amerikou, ale také uvnitř Evropy. V rámci šesti ideologicko-strukturálních typů západních demokracií si Blondel všímá, jak voliči rozdělují hlasy mezi strany v jednotlivých typech stranických systémů. Bipartijní stranické systémy, které až na výjimky obsahují i malou třetí stranu ve středu pravolevé škály, představují jeden pól. Opačný pól představují multipartijní systémy, ve kterých voliči rozdělují své hlasy téměř rovnoměrně mezi několik politických subjektů napříč politickým spektrem. Prostor mezi opačnými póly vyplňují „čtyři ideologické a strukturní formule. Systém dvou a půl stran může mít:

- a) levici dost silnou a střed poměrně slabý, nebo
- b) levici slabou a střed silný, zatímco pravice, v prvním případě křesťanskodemokratická, v druhém konzervativní, je silná ve všech kombinacích.

Multipartijní systémy s dominující stranou mají buď:

- a) rozdělenou levici s dost silnou komunistickou stranou, a tedy poměrně slabou sociálnědemokratickou stranou (konzervativci nebo křesťanští demokraté tam představují dominující stranu), nebo
- b) rozdělenou pravici s agrární stranou přispívající ke zvýšení počtu tendencí“ (Novák 1997: 172).

V případě této Blondelovy studie je nutné si uvědomit, že zachycuje pouze strany v západních demokraciích. Dá se tedy předpokládat, že „typy systémů stran, jež jsou rozšířeny na Západě, tedy existují v omezením počtu.

Tyto systémy stran jsou také obvykle dost stálé“ (Novák 1997: 172). Ovšem existují i výjimky, které se časem v rámci skupin přesunou. Nesmíme zapomenout, že Blondelova práce zachycuje státy v období poválečného vývoje či transformace, jeho ideologicko-strukturní systémy proto již nemusí být platné. Navíc stále vznikají nové strany, a i ty staré reagují na současné dění, proto se mohou na ideologické škále pohybovat. Blondel sám si tohoto faktu vědom byl (tamtéž).

Blondel navazuje na Duvergera v použití ideologických faktorů pro klasifikaci stranických systémů a dále jako proměnnou přidává procentuální zisk hlasů jednotlivými stranami. Douglas Rae k podílu získaných hlasů přidává podíly mandátů jednotlivých stran: „1) volební stranické systémy, kdy je kompetitivnost stran vyjádřena počtem získaných hlasů, a 2) parlamentní stranické systémy, které jsou vyjádřeny počtem získaných mandátů“ (Rae 1972: 48). Strany získávají mandáty v parlamentu na základě počtu hlasů získaného ve volbách. Je tedy zřejmé, že parlamentní stranický systém se konstruuje na základě volebního stranického systému.

Počet stran je nezbytným údajem pro určení celkového charakteru obou typů stranických systémů. Neřekne nám ale nic o síle a důležitosti jednotlivých stran. Aby proměnná, kterou počet stran je, lépe definovala volební stranický systém, je důležité se blíže podívat na podíl hlasů, který získala vítězná strana. Ani s tímto údajem není informace o vztahu mezi stranami úplná, pokud přidáme podíl hlasů druhé strany, zjistíme, jak silná soutěž mezi stranami panuje a zda se jedná o systém dvou, nebo více stran. Stále však máme definován stranický systém pouze dle počtu stran v něm soutěžících. Síla soutěživosti stran, která je nedílným parametrem volebních stranických systémů, je definována fragmentací stranického systému, respektive údaje o tom, mezi kolik stran se rozpadají podíly hlasů a jak vyrovnané tyto podíly jsou. Vysoce fragmentované systémy mají relativně stejné podíly hlasů rozdělené mezi mnoho stran (multipartismus). Naopak v nefragmentovaných systémech je jeden podíl soustředěn k jedné straně (systém jedné strany) (Rae 1972: 49–53).

Při měření parlamentního stranického systému se uplatňují v podstatě stejné postupy, avšak hlasy získané stranami jsou nahrazeny počtem mandátů přidělených jednotlivým stranám. Porovnání počtu volebních stran a počtu

parlamentních stran (zvolených) indikuje, do jaké míry volební systém omezuje některé strany a tím pádem i parlamentní stranickou soutěž. Podíl mandátů z celkového počtu mandátů vítězné strany v porovnání s jejím počtem získaných mandátů demonstruje relativní výhodu, kterou jí poskytl volební systém. Zda se jedná o systém jedné strany, dvoustranický, či multipartismus je definováno fragmentací systému (Rae 1972: 60–62).

Mimo výše zmíněné tři přístupy ke klasifikaci a definici stranických systémů zaznamenává politologie i nespočet dalších, ne tolik známých pohledů na tuto problematiku. Nárůst počtu teorií a terminologie týkající se stranických systémů vyžadoval syntetizaci do jednotné podoby. O utvoření obecné teorie týkající se politických stran a stranických systémů se ve svých pracích zasadil Gionvanni Sartori (Strmiska 2016: 87). Sám konstatuje, že každý autor pro vymezení stranických systémů používá svůj vlastní systém a nárůst počtu těchto systémů stoupá úměrně potřebě zmapování světa stranických systémů (Sartori 2005: 123–124, anglicky 1976). Sartori vidí počet stran stále jako podstatné kritérium, zároveň zdůrazňuje relevantnost stran, tedy že ne všechny strany je možné počítat. S relevancí se pojí problém určení prahu, na kterém strana přestává být relevantní. Takový práh není možné arbitrárně určit. Stanovení jakéhokoliv prahu může vést k započítání i nezapočítání relevantních nebo irelevantních stran. Sartori navrhuje definovat velikost strany její silou, respektive volební silou. Tím se rozumí mandáty získané ve volbách a také vládní neboli koaliční potenciál strany (Sartori 2005: 125–129). Toto určování systémů na základě jedné vlastnosti Sartori nazývá klasifikace. Určení stranického systému na základě směsi vlastností nazývá typologií. Dle tohoto dělení navrhuje Sartori sedm tříd:

- 1) třída jedné strany,
- 2) třída hegemonní strany,
- 3) třída predominantní strany,
- 4) třída dvou stran,
- 5) třída omezeného pluralismu,
- 6) třída extrémního pluralismu,
- 7) třída atomizovaná (Sartori 2005: 130).

Tato typologie Sartorimu umožnila detailnější rozlišení systémů, které by standardně byly zařazeny do klasických kategorií jednostranických a

vícestranických systémů i přes jejich citelnou nesourodost. I přes významné rozšíření typologie si je Sartori vědom nezbytnosti numerického vyjádření počtu stran a také akceptuje fakt, že takováto kategorizace zakrývá podstatu rozmanitosti kauzálních faktorů. Vyvozuje, že kritérium počtu je nutné doplnit o kritérium ideologie a zohlednit tak ideologickou vzdálenost stran (Sartori 2005: 131–132). Klasifikace stranických systémů dle počtu stran definuje formát systému, tedy kolik stran obsahuje. Formát je důležitý, jelikož ovlivňuje mechanismus fungování systému, tedy „... obsahuje mechanické předpoklady, že určuje nejprve soubor funkčních vlastností stranického systému, a v důsledku toho pak i celého politického systému“ (Sartori 2005: 133–134).

Sartori také srovnává rozdíly v jeho a Raeho přístupu k definici stranických systémů. Raeho přístup zahrnuje pouze jeden koncept – fragmentaci/roztříštěnost, Sartoriho koncept se skládá z přístupů dvou – formátu a mechaniky. Jinými slovy by se dalo říci, „že zatímco Rae pracuje s jednou kvantitativní proměnnou, [Sartori] pracuje na základě dvou nominálních proměnných: fragmentace a ideologické vzdálenosti“ (Sartori 2005: 321). Co se týče prvního kroku, tedy zjišťování počtu stran, dochází mezi autory ke shodě i přesto, že relevance stran je funkčně postavena na jiných principech. Sartori vidí zásadní rozdíl ve druhém kroku, kdy dochází k měření velikosti. Raeho měření velikosti stran se odvíjí od rozdělení mandátů mezi strany, Sartoriho od „přirozených“ prahů velikosti. Prahy neměří velikost, ale vysvětlují velikost ve vztahu k většinovému principu, čímž rozlišují mezi:

- 1) prodlouženou 50% nebo větší částí jedné strany (predominantní systém);
- 2) dvěma stranami přibližujícími se 50% většině; žádnou stranou přibližující se absolutní většině a uvnitř této skupiny buď relativně málo stran (od tří do pěti), nebo mnoho stran (šest a více) (Sartori 2005: 321–322).

Z tohoto Sartoriho prvního konceptu vyplývají čtyři formátové třídy: predominance, dvoustranická blížící se vyrovnanosti, omezená fragmentace a extrémní fragmentace. Vyzdvižení přirozených prahů umožňuje Sartorimu

klasifikovat systémy diskontinuálně, zatímco Rae je svým měřítkem velikosti stran nucen používat poměrné stupnice (Sartori 2005: 322).

Sartori srovnání zakončuje: „Protože měřítko je lepší než nominální řazení (lépe zajišťuje spojení mezi teorií a fakty), konstatoval bych, že jak fragmentace (fragmentalization), tak formát jsou stejně užitečné koncepty a že ani jeden z nich nemůže tvrdit, že je lepší než druhý“ (Sartori 2005: tamtéž). Dále dodává, že „matematické vlastnosti Raeho indexu jsou skutečně přitažlivé; ale „poziční hodnota“ stran může dobře ustavit realističtější korespondenci mezi teorií a fakty. Jisté věci jsou nejlépe vidět diskontinuálně, tj., zaměříme-li se na prahy a další věci, daleko lépe se hodnotí kontinuálně“ (Sartori 2005: tamtéž). Jelikož Sartoriho koncept je složen ze dvou přístupů, formátu a mechaniky, při jejich spojení v politickém řízení mu měřítka neposkytují potřebné prostředky pro vyhovující kvalifikaci systémů, proto se přiklání k nominálnímu řazení.

1.3.2. Počet stran

Jak bylo zmíněno v počátku této kapitoly, stranické systémy vznikají na základě historických a kulturních aspektů každé země. V počtu stran je tak reflektována pluralita názorů země, a to jak na úrovni lokální, tak na celostátní. V předchozí podkapitole bylo řečeno, že lze pozorovat reduktivní účinky volebních systémů na parlamentní stranické systémy. Tyto účinky se budou odvíjet od institucionálního nastavení daného volebního systému, tedy velikosti obvodu, podoby hlasování atd.

Redukce však nemůže být chápána ve smyslu zániku stran. Existence je stranám upírána pouze v systému parlamentních stran. Tedy mohou se účastnit voleb, avšak nastavení volebního systému jim znemožní dosáhnout mandátu. Obecně můžeme silné reduktivní účinky pozorovat u systémů relativní většiny systému, a to vůči malým stranám, respektive stranám se slabým celonárodním vlivem. Diskuze o vztazích volebních a stranických systémů se odehrává v dichotomické rovině poměrných a většinových systémů. Pokud tedy obecně platí, že většinové volební systémy jsou reduktivní, můžeme očekávat pravý opak u systémů proporčních. Myšlenka multiplikace stran v systémech proporčního zastoupení byla, i přes veškeré

kontroverze a kritiky, propagována Duvergerem (1959: 245, 251). Ideologická, socioekonomická a také národnostní heterogenita obyvatelstva mohou být silami, které vytvářejí tlak na tvoření stran, které budou odpovídat názoru obyvatelstva (Duverger 1959: 205; Clark, Golder 2006: 680–681), a to především v období, ve kterém je systém proporční reprezentace zaveden nově. Nadále se pak spíše očekává, že dochází k multiplikaci na lokální úrovni, nikoliv na celostátní. Clark a Golder tvrdí, že Duvergerova teorie tvrdící, že společenská heterogenita obyvatelstva by měla zvyšovat počet stran, pokud je systém dostatečně tolerantní (1959: 205), je hlavní empirická implikace pro jeho hypotézu (systémy proporčního zastoupení podporují multipartismus). Podrobili proto Duvergerovu hypotézu testování, aby dokázali, že existence malých stran se odvíjí od charakteristik spojených s volebním obvodem. Konkrétně jak jsou skupiny, které podporují tyto menší strany, rozděleny v rámci volebních obvodů, jaká je velikost volebního obvodu (čím větší velikost volebního obvodu, tím větší heterogenita obyvatelstva) a také jakým systémem jsou hlasy přepočítávány na mandáty (Clark, Golder 2006: 704). Tudíž jsou zde stále patrné reduktivní účinky volebního systému na systém stranický, které jsou zkrátka nevyhnutelné (Sartori 2011: 44).

1.3.3. Parlamentní většina

Strany jsou nezbytné pro sestavení vlády a vládu sestavuje ta nebo ty strany, které získají většinu mandátů. Jak bylo řečeno výše, vítěz je určen získaným počtem hlasů. Cílem stran ve volbách je tedy získat co největší počet hlasů, nejlépe takový, aby strana mohla vládnout sama, nikoliv v koalici. To, která strana se stane vítěznou, je institucionálně definováno. Pokud vítězství znamená získání většiny hlasů, je přirozené očekávat bipartijní stranický systém. Pokud k vítězství není nutný získání ani poloviny všech hlasů, jak je tomu v systémech proporčního zastoupení, je očekávatelný vícestranický systém. Od těchto definic vítězství se odvíjí i interakce a uspořádání stran ve volebním stranickém systému (Riker 1982: 755). Pokud je potřeba získání poloviny všech hlasů, strany vytvoří dvoustranický systém, protože tak mají největší šanci na úspěch. V situacích, kde není nutné získat

tak velký podíl všech hlasů, strany jsou si vědomy svých šancí, tudíž se jich ve volebním stranickém systému vyskytuje více.

Strany mohou dosáhnout legislativní většiny nutné pro sestavení vlády dvěma cestami: „1) ve volbách získají většinu hlasů, tím pádem se jim dostane i většiny mandátů, nebo 2) získají méně než polovinu všech hlasů, ale volební systém jim přidělí tolik mandátů, že i přes to je strana schopna vytvořit většinovou vládu“ (Rae 1972: 74). V druhém případě mluvíme o umělé většině (tamtéž). Blais a Carty (1988) v diskuzi nad efektivitou principu relativní většiny zjišťují, že pro získání většiny mandátů jsou nejvhodnější jednokolové systémy prosté většiny s jednomandátovými obvody. Zároveň tyto systémy produkují ve většině případů (6 z 10) také umělé většiny (1988: 552–553). Toto tvrzení tedy potvrzuje limitující efekt na počet stran, avšak nepotvrzuje Duvergerův zákon, jelikož pro to, aby mohlo být tvrzení univerzální, není podloženo dostatečnými argumenty (tamtéž).

Parlamentní většina je klíčová pro stabilitu a efektivitu vlády, její zisk je však silně ovlivněn institucionálním nastavením volebních systémů, které mají následně dopad na fragmentaci parlamentního stranického systému.

1.4. Utváření vztahu mezi stranickými a volebními systémy

To, jakými fenomény se staly Duvergerův zákon a hypotéza v rámci politologické obce, bylo již zmiňováno. Jelikož se jedná o přímé vyjádření vztahu mezi relativně většinovým volebním systémem a bipartijním stranickým systémem (v případě zákona) a mezi proporčním systémem a systémem více stran (v případě hypotézy), bude před stanovením hypotéz následně testovaných v této práci účelné zmínit některé názory týkající se Duvergerových výroků.

V prvé řadě byla jeho práce kritizovaná z metodologického hlediska. Duverger nedostatečně využil faktory, o kterých tvrdí, že jsou pro každou zemi jedinečné. Tudíž je nelze ani generalizovat, ani teoretizovat. Dále mezi důležité prvky ovlivňující stranické systémy zahrnuje socioekonomické a kulturní faktory, ovšem v analýze jich nevyužívá (Wildavsky 1959: 308–309). Toto zjištění logicky vede k vyvrácení univerzality vyřčeného zákona.

Autoři se shodují, že je zde mnoho výjimek, které neumožňují ověření zákona (Kendall, Stuart 1950: 19; Benoit 2006: 76–77; Riker 1976: 105) a proto byly představeny modifikace zákona. Rae navrhl na základě své studie tuto úpravu: „systémy relativní většiny jsou vždy spojeny se soutěží dvou stran, mimo případů, kde existují silné lokální a minoritní strany, další formule jsou spojovány se soutěží dvou stran pouze za předpokladu, že volené strany jsou slabé“ (1972: 95). Na rozdíl od Duvergera není teze deterministická, i když ani sám Duverger nepovažoval svůj zákon původně za deterministický (Duverger 1986). Ani Rae, ani Duverger tedy nebyli schopni formulovat vzorec chování volebního a stranického systému tak, aby bylo jasné, zda je zákon deterministický, či pravděpodobnostní. Tato nejednoznačnost byla odstraněna reformulací předloženou Williamem Rikerem (1982: 761): „systémy relativní většiny vytvářejí či zachovávají soutěž dvou stran, mimo zemí, kde: 1) třetí strany na celonárodní úrovni jsou nepřetržitě jednou nebo dvěma lokálními stranami, 2) jedna strana mezi ostatními je téměř pokaždé Condorcetův vítěz.“ Rikerova reformulace zákona je pak v souladu s empirickými poznatky o volbách v anglosaském světě, zahrnující všechny možné výjimky (tamtéž).

Reformulace Duvergerova zákona i jeho původní znění se dotýkají dvoustranické soutěže v systémech relativní většiny. Teorie říká, že je nezbytné, aby vítězná strana získala více hlasů než její nejsilnější protivník. Získala vítězná strana v systémech relativní většiny vždy celkově nadpoloviční většinu hlasů a druhá strana většinu z druhé poloviny všech hlasů? Odpovídá bipartijní uspořádání stranického systému i fragmentaci parlamentních stran?

Duverger stavěl svůj zákon na velikosti obvodu, tato institucionální proměnná byla mnohými dalšími vyhodnocena jako jedna z nejdůležitějších. Jelikož analyzovaný soubor zahrnuje velmi rozličné velikosti volebních obvodů a také různé velikosti populací daných zemí, nabízí se následující otázka: setkáváme se v zemích s velkými volebními obvody s rostoucí parlamentní fragmentací? Je možné pozorovat vysokou parlamentní fragmentaci i v zemích s velkým počtem obyvatel, ale s malými volebními obvody?

Zohlednění skladby analyzovaného souboru může být zajímavé i pro porovnání proporcionality systémů relativní většiny i poměrných systémů. Soubor je různorodý jak v počtu obyvatel jednotlivých zemí, tak v typech používaných volebních systémů i podob systémů stranických. Jsou v případě analyzovaného souboru výsledky systémů proporčního zastoupení více proporční ve smyslu vyšší fragmentace parlamentního stranického systému než v případě většinových systémů? Mohou se mezi případy používajícími většinový volební systém vyskytnout stranické systémy s fragmentací odpovídající proporčním systémům, a pokud ano, které institucionální proměnné jsou toho příčinou?

Na základě představeného teoretického rámce budou v analytické části této práce testovány následující hypotézy:

Hypotéza 1⁹: *Existuje-li systémová strukturace, nikoli však voličský rozptyl, relativně většinové jednokolové systémy vedou k eliminaci stran, které ani v jednom volebním obvodu nezískají většinu; nemohou však eliminovat – takže dovolují – existenci tolika stran nad dvoustranický formát, kolik jich umožňují dostatečně velké koncentrace jejich voličů, schopných díky nim dosáhnout alespoň v jednom volebním obvodu většiny.*

Hypotéza 2: *Jednokolové většinové volby mají tendenci vytvářet dualismus s alternací dvou nezávislých stran ve vládě.*

Hypotéza 3: *Systémy proporčního zastoupení s vysokou mírou disproportionality mají silný reduktivní účinek. Čím silnější reduktivní účinek je, tím jsou vstupní náklady pro malé strany vyšší. Naopak systémy proporčního zastoupení s nízkou mírou disproportionality mají slabší reduktivní účinek.*

Hypotéza 4: *Jednomandátové volební obvody mají tendenci formovat strany do bipartijního systému.*

---

⁹ Hypotézu 1 představuje Sartoriho reformulace Duvergerova zákona (viz Sartori 2011: 59–60)

2. Metodologie

Následující kapitola se bude zabývat použitým metodologickým přístupem. První části kapitoly věnují představení a zdůvodnění vybraného souboru zemí, který bude podroben analýze. Následovat bude krátké představení použité metody. Tato konfiguratívni metoda není v českém akademickém prostředí příliš známou a používanou, avšak pro analýzu v této práci je více než vhodnou. V poslední části této kapitoly budou uvedeny proměnné a jejich operacionalizace v rámci analýzy.

Několik studií se zabývalo vzájemnou kontaminací Duvergerova zákona a volebních systémů. Tyto studie analyzovaly pouze limitovaný počet zemí, proto není jasné, zda se deviace od dvoustranické soutěže neobjevují ve větším počtu zemí, kde se používá FPTP, než jen v Kanadě, Indii a Velké Británii (Singer 2013: 208). Vybraný soubor zemí tedy není čistě anglosaský, avšak určitá vazba na země s anglosaským systémem zde je. Pro testování vyřčených hypotéz byly zvoleny země Commonwealth of Nations, jejichž historické vazby na Velkou Británii měly vliv i na jejich volební a stranické systémy, tudíž je mezi nimi i velký počet zemí používající FPTP, což poskytuje prostor pro analýzu v širším kontextu než pouze tří zemí, jak tomu je ve většině předcházejících studiích.

2.1 Commonwealth of Nations

Commonwealth of Nations je organizací sdružující 53 suverénních států (The Commonwealth), které bývaly součástí Britského impéria. Právě britský kolonialismus je v této práci vnímán jako silné historické pouto mezi všemi zeměmi navzájem, nikoliv pouze jako jejich spojení s Velkou Británií. Commonwealth je bohatou studnicí námětů pro studie všech oborů, politologie nevyjímaje. Politický systém Velké Británie je pouze jedním z mnoha, které se v Commonwealthu vyskytují, avšak jeho jistou modelovou roli mu nelze upřít. Mezi zeměmi Commonwealthu se nacházejí takové, které mají politický systém s britským zcela totožný, ale i takové, které se liší ve všech aspektech. Ačkoliv se jedná o země z celého světa, rozdílné velikosti,

kultury, jazyka a politických tradic, vliv britské přítomnosti během koloniální doby je očekávatelný. Ve svých dřívějších pracích jsem se věnovala právě fenoménu vlivu britského politického systému na politické systémy těchto zemí. Je očividné, že paleta původních politických zvyklostí je více než pestrá, ale nesmí být opomenuto, že mezi zeměmi Commonwealthu existují i takové, kde před příchodem britských kolonizátorů jakýkoliv politický systém plně absentoval (např. Kanada, Austrálie), a tudíž bylo utvoření politického systému plně v režii Britů. Mezi politickými systémy států tak najdeme nejen přesné kopie britského politického systému, ale také systémy absolutně odlišné. Tato variabilita přináší do analýzy mnoho různých variací a může tak poukázat na důležité prvky, které ovlivňují vztahy stranických a volebních systémů.

Navíc výběr anglosaských zemí jakožto souboru ke zkoumání není zcela neobvyklý. Velká Británie jakožto kolébka parlamentní demokracie (Rovná 2004: 19) bývá spolu s ostatními anglosaskými zeměmi častým předmětem studia. I Duverger ji a její dominia využívá pro demonstraci svých tvrzení o působení většinových systémů ve své knize *Politické strany* (1959). Tato práce spojí země figurující v již bezpočtu studií s těmi, které s prvními jmenovanými pojí společný historický kontext. Bude tak vytvořen datový soubor, který bude podroben zcela unikátní analýze.

2.2 Kvalitativní srovnávací analýza (QCA)

Jak již bylo řečeno v úvodu, cílem této práce je analyzovat vztahy mezi stranickými a volebními systémy, zjistit, které institucionální proměnné hrají klíčové role v těchto vztazích, a jak se liší jejich výstupy. Z podstaty se tedy jedná o komparaci případů na základě jejich kvalitativních charakteristik. Kvalitativní srovnávací analýza (QCA), jejímž autorem je Charles C. Ragin, překonává pomocí logických operací propast mezi kvalitativními a kvantitativními výzkumy a umožňuje tak komparovat data, přičemž jedinečnost jednotlivých případů zůstává zachována (Ragin 2014: 1–3). V této práci bude pro analýzu použita metoda *fs/QCA*, jelikož některé z vybraných proměnných nejsou dvouhodnotové množiny, a zachování jejich kvalitativních charakteristik je pro analýzu klíčové. QCA pracuje na základě

Booleovy algebry. Pro zkoumání logických vztahů mezi množinami jsou využívány tři základní booleovské operace: konjunkce, disjunkce a negace (Ragin 2014: 86). Cílem QCA je identifikovat podmínky nebo kombinace podmínek, které jsou nezbytné nebo dostačující pro zkoumaný výsledek.

Aby mohla být nasbíraná data analyzována, je nejprve nutné vytvořit datovou matici, která bude obsahovat všechny proměnné. Následně musí být data dichotomizována, kdy 1 představuje přítomnost a 0 absenci dané proměnné u jednotlivých případů. V rámci *fs/QCA* je nutné kontinuální hodnoty některých proměnných kalibrovat, tedy transformovat jejich hodnoty do hodnot stupňů členství ve fuzzy množinách. (Kouba 2011: 496). Ukázkce kalibrace množin proměnných se budu věnovat na konci této kapitoly. Po vytvoření datové matice následuje analýza nezbytných podmínek pro proměnné, které budou následně použity pro sestavení pravdivostní tabulky, která sumarizuje všechny možné logické kombinace kauzálních proměnných (Ragin 2014: 86–87). Do analýzy pravdivostních tabulek by neměly být zařazeny hodnoty pokrytí nižší než 0.5 (Schneider, Wagemann 2010: 10; Ragin 2008: 46–48, 118; Ragin 2006: 15–16).

Při analýze pravdivostní tabulky jsou klíčová skóre konzistence a pokrytí, která určují sílu vztahu kauzálních kombinací a kombinace, které mají nejsilnější členství ve výsledné množině (Ragin 2008: 133–134). Hodnoty konzistence se pohybují od 0 do 1, kdy 0 značí nulovou konzistenci a 1 perfektní konzistenci. Konzistence vyjadřuje, do jaké míry je postačující nebo nutný vztah mezi kauzální podmínkou (nebo kombinací kauzálních podmínek) a výstupem obsažen v určeném datovém souboru. Ve statistických modelech hovoříme o statistické signifikanci. Pokud je podmínka nebo kombinace podmínek konzistentní s nezbytnou nebo postačující podmínkou, můžeme hovořit o empirické relevanci, tedy hodnotě, která je analogická k hodnotě R^2 určující podíl vysvětlené variance v případě regresních modelů (Legewie 2013). Hodnoty pokrytí indikují, kolik případů může být vysvětleno danou proměnnou bez pomoci jiné proměnné. Dále bývá běžné, že pokrytí jednotlivých proměnných se významně překrývá. Míra tohoto překrytí přináší dvě informace: na úrovni datového souboru říká, jak moc se případy shlukují kolem určitých dimenzí kauzálních podmínek. Na úrovni jednotlivých

případů ukazuje, kolik z nich může být ve výsledku vysvětleno více než jednou proměnnou (tamtéž).

2.2.1. Proměnné a jejich operacionalizace

Od předchozích studií zabývajících se analýzou vztahů volebních a stranických systémů se tato práce liší tím, že bude hledat mezi proměnnými takový vztah, který by nejlépe vysvětlil podmínky fragmentace stranických systémů. K určení, které proměnné nejlépe tento vznik ozřejmí, by se nabízelo použít korelační analýzu, aby byly použity pouze ty proměnné, jejichž vztah je nejsilnější.

Jak již ale bylo řečeno, logické principy regresní analýzy a kvalitativní srovnávací analýzy nejsou totožné. Důvody, kterými Charles Ragin zdůvodňuje (Ragin 2007: 24–25) nevhodnost použití korelační analýzy v případech, kdy jsou data analyzována pomocí konfigurativní metody, vyplývají z logických principů metody. QCA se zabývá typy případů, nikoliv vztahy mezi proměnnými, jak je tomu u korelací. QCA chápe případy jako ukázky konceptů, které přímo vyplývají z povahy teorie společenských věd. Korelační analýza je naopak založena na tom, jak dobře lze posoudit dimenze variací napříč vzorkem. Korelační argumenty jsou typicky symetrické, zatímco teoretické argumenty jsou asymetrické. Korelační analýza není schopna rozlišit jednotlivé stupně členství v množinách. Teoretická argumentace posuzuje kvality jednotlivých proměnných, nikoliv relativní rozdíly mezi stupni členství v jednotlivých množinách. Posledním důvodem je nesenzitivnost korelací ke kalibraci určené výzkumníkem. To je dáno její vlastní „kalibrací“, která se odvíjí od závislosti na průměrech. Vhodné proměnné pro kvalitativní srovnávací analýzu tak byly vybrány na základě komplexní teoretické znalosti problematiky.

V případě této práce se nejedná o vývojovou analýzu, zkoumaná data¹⁰ pocházejí z posledních dostupných nebo posledních konaných voleb v zemích Commonwealthu. Jedná se tedy o období mezi lety 2010 a březnem

---

¹⁰ Volební výsledky a další data byla získána z veřejných databází volebních výsledků či výsledkových listin zveřejněných na webových stránkách volebních komisí či volebních webech jednotlivých zemí. Jejich seznam se nachází na konci této práce.

2016.¹¹ Vždy se jedná o volby do dolní komory parlamentu, či celého jednokomorového parlamentu. Commonwealth of Nations čítá celkem 53 zemí,¹² ovšem ne u všech byla pro jednotlivé proměnné dostupná data, proto do analýzy vstoupí pouze 46 zemí.^{13,14}

Aby bylo možné s proměnnými dále pracovat v rámci QCA, bylo nutné transformovat jejich hodnoty na stupně členství v jednotlivých množinách. Ke kalibraci jednotlivých proměnných byla použita nepřímá metoda kalibrace, která seskupuje případy na základě kvalitativního předpokladu jejich členství v jednotlivých množinách. Cílem nepřímé metody je převést intervalové proměnné na hodnoty členství jednotlivých zkoumaných případů v daných množinách. Kategorizace na základě stupně členství v množinách musí být podložena znalostí problematiky. Čím rozsáhlejší je empirická znalost, tím přesnější je i kalibrace intervalových proměnných na hodnoty členství (Ragin 2007: 8). Jednotlivá členství v množinách určuje těchto šest kvalitativních stupňů:

- 1) Uvnitř množiny (logaritmus šancí = 5)
- 2) Pravděpodobně uvnitř množiny (logaritmus šancí = 2)
- 3) Více uvnitř než vně množiny (logaritmus šancí = 0,5)
- 4) Více vně než uvnitř množiny (logaritmus šancí = -0,5)
- 5) Pravděpodobně vně množiny (logaritmus šancí = -2)
- 6) Vně množiny (logaritmus šancí = -5)

Tyto stupně jsou přesným matematickým vyjádřením slovního hodnocení stupňů členství v množinách, respektive se jedná o hrubé odhady

---

¹¹ Výjimku z tohoto časového období tvoří data pro společenskou heterogenitu obyvatelstva. Data ze souboru *Fractionalization* (2002) zahrnují období 1979–2001. Data ze souboru *Ethnoregional and Electorally Relevant Ethnoregional Diversity Measures* (2015) zahrnují období 1990–2015

¹² The Commonwealth. Dostupné z: <<http://thecommonwealth.org/member-countries>> (17.5.2016)

¹³ Data o výsledcích a průběhu voleb nebyla dostupná pro tyto země: Kamerun, Kiribati, Nigérie, Papua Nová Guinea, Svazijsko, Uganda

¹⁴ Do analýzy také nebyla zařazena Brunei a to z důvodu absence volebního a tím pádem i systému stranického. Tento případ by tak nepomohl k vysvětlení vztahu stranických a volebních systémů. Viz Ústava Bruneje Část VI, článek 28. Dostupné z: <https://www.constituteproject.org/constitution/Brunei_2006.pdf?lang=en> (9.4.2017).

logaritmu šancí členství specifických pro každé kvalitativní uskupení (viz tabulka 2).

Tabulka 2

Matematické vyjádření verbálního označení

Verbální označení	Stupeň členství	Přiřazené šance	Logaritmus šancí plného členství
Plné členství	0.993	148.41	5.0
Práh plného členství	0.953	20.9	3.0
Pravděpodobně uvnitř	0.881	7.39	2.0
Více uvnitř než vně	0.622	1.65	0.5
Dělicí bod	0.500	1.00	0.0
Více vně než uvnitř	0.378	0.61	-0.5
Pravděpodobně vně	0.119	0.14	-2.0
Práh plného nečlenství	0.047	0.05	-3.0
Plné nečlenství	0.007	0.01	-5.0

Zdroj: Ragin 2007: 31

Poté, co jsou hodnoty jednotlivých množin kategorizovány dle stupně členství, je nutné určit predikované kvalitativní kódování pro každý případ. Pro jeho výpočet se nejčastěji používá některé z typů kurvilineárního modelu (např. kubická regrese). Tuto je možné provést v programu SPSS nebo v programu STATA (Ragin 2007: 19; Ragin 2008: 96), postupy provedení kalibrace se u každého programu liší ve způsobu kvalitativního kódování. V této práci byla zvolena kubická regrese v programu SPSS, čemuž odpovídají i hodnoty matematického vyjádření (viz tabulka 2). Tato analýza poslouží k naškálování hodnot nezávisle proměnné do metriky závisle proměnné. Predikované hodnoty, které jsou výsledkem kubické regrese, jsou hrubé odhady přirozeného logaritmu podílů pravděpodobností výskytu k pravděpodobnosti jeho absence v dané množině. Hodnoty jednotlivých proměnných představují nezávisle proměnnou, kvalitativní kódování do výpočtu vstupuje jako závisle proměnná. Predikované hodnoty jsou následně převedeny na hodnoty členství v daných množinách výpočtem následujícího vzorce:

$$\text{stupeň členství} = \frac{\exp(\log \text{odds})}{1 + \exp(\log \text{odds})}$$

V tomto vzorci *exp* představuje exponenciální funkci, která transformuje logaritmus šancí zpět na přirozené šance (Ragin 2007: 16). Tímto výpočtem jsou stupně členství převedeny na hodnoty, které se pohybují od 0.0 do 1.0. V následujících částech této kapitoly je u každé proměnné zobrazena tabulka s jejími reálnými hodnotami, příslušným kvalitativním kódováním pro stupeň členství v množině, výsledkem kubické regrese a výsledkem výpočtu hodnoty členství v množině.

Dle výše zmíněného postupu je tedy nutné hodnoty všech proměnných u všech případů naškálovat tak, aby bylo možné určit stupeň členství v jednotlivých množinách. Postup škálování a převodu hodnoty proměnné na stupeň členství v množině bude ilustrován na příkladu závislé proměnné, která je zastoupena indexem parlamentní fragmentace. Stupně členství jednotlivých případů v příslušných množinách uvádím v příloze (viz příloha 1) této práce.

2.2.1.1. Parlamentní fragmentace

V teoretické části této práce bylo zmíněno, že uvádět počet stran vyskytujících se ve stranických systémech v nominální hodnotě není plně vypovídající informace o skutečném počtu stran tvořících stranický systém v parlamentu, jelikož přesný počet stran nemusí plně reflektovat jejich skutečné zastoupení, tj. počet mandátů v legislativním orgánu. Nejvhodnějším prostředkem, jak definovat skutečný počet stran ve stranickém systému, je index parlamentní fragmentace představený Douglasem Rae (Rae 1972: 56):

$$F_s = 1 - \left(\sum_{i=1}^n S_i^2 \right)$$

Výsledné hodnoty výpočtu říkají, do jaké míry je systém fragmentován, respektive do jaké míry je stranický systém v parlamentu roztržštěný, či kompaktní. Hodnoty indexu se pohybují v intervalu od 0 do 1, kdy 0 značí čistý systém jedné strany, 1 nejvyšší možnou fragmentaci čili multipartismus, v hodnotách 0.5–0.66 se pohybují systémy bipartijní.

Pro použití hodnot indexu ve *fs/QCA* je nutné tyto hodnoty kalibrovat na stupeň členství v množině této proměnné (Ragin 2008: 85–92). Při kalibraci je nutné přihlédnout k již známým teoretickým poznatkům a také konkrétním detailům zkoumaného souboru případů. Přestože Raeho index fragmentace sumarizuje informace o počtu stran a jejich relativní velikosti, jeho slabinou je, že není lineární, a tím pádem nereflektuje nárůst relevantních stran v systému odpovídajícím nárůstem hodnoty indexu. Navíc výsledné hodnoty indexu nelze jednoduše interpretovat, jelikož každý stranický systém má své typické charakteristiky (Dumont, Caulier 2003: 4). Aby kalibrace odpovídala nejen hodnotám indexu fragmentace, který byl v případě této práce vyhodnocen jako adekvátní proměnná zastupující fragmentaci stranického systému, ale především realitě, bylo při kvalitativním kódování přihlédnuto jak ke skutečným výsledkům voleb, tak k indexu efektivního počtu stran, který navrhli Markku Laakso a Rein Taagepera (Gallagher, Mitchell 2009: 598):

$$N_s = \frac{1}{\sum(P_s)^2}$$

Ačkoliv výsledné hodnoty tohoto indexu vedou ke snáze představitelnému počtu stejně velkých stran v systému, jsou hůře interpretovatelné. Taagepera sám navíc přiznal, že může docházet ke zkreslení indexu při zisku většiny mandátů pouze jednou stranou, a proto sám k přesnějšímu určení fragmentace systému doporučuje použití dalšího indexu, aby nedošlo k nesprávné interpretaci dat.

Index parlamentní fragmentace se pohybuje v intervalu od 0 do 1. Hodnota indexu bipartijních systémů se pohybuje od 0.5 do 0.66, a leží tedy přesně uprostřed. Dle logiky *QCA* se tyto hodnoty nacházejí na dělicím bodě mezi příslušností a nepříslušností v dané množině. Pro splnění cílů této práce

je nutné, aby dle indexu bipartijní systémy získaly v dalších krocích kalibrace nejvyšší hodnoty a jejich členství tak bylo identifikováno jako plné v této množině. Tudíž musí dojít k modifikaci hodnot případů, jejichž hodnota indexu je vyšší jak 0.66, respektive 0.715 v tomto zkoumaném souboru tak, aby jejich predikované hodnoty z kubické regrese nebyly vyšší než hodnoty systémů bipartijních, neboť jejich stupeň členství v množině fragmentace stranického systému je nízký. Z tohoto důvodu byla hodnota indexu parlamentní fragmentace u těchto případů odečtena od jedné. Tím pádem se na škále zařadily k těm případům, jejichž hodnoty kvalitativního kódování odpovídají stupni jejich členství v množině států s bipartijní parlamentní fragmentací (viz tabulka 3).

2.2.1.2 Nezávisle proměnné

Proměnné, které budou použity v analýze této práce, vycházejí z teoretických východisek a současného stavu poznání, rozebíraném v předchozí kapitole této práce. Stupně členství jednotlivých případů v množinách proměnných jsou vypočteny dle výše zmíněných postupů. Další proměnné jsou:

- **průměrná velikost volebního obvodu:** podíl celkového počtu mandátů a počtu volebních obvodů v zemi
- **počet kandidujících stran:** počet stran kandidujících ve volbách, jejichž výsledky vstupují do analýzy
- **počet zvolených stran:** počet stran, které získaly mandát v parlamentu ve volbách, jejichž výsledky vstupují do analýzy
- **podíl mandátů získaných vítěznou stranou:** procentuální vyjádření počtu mandátů získaných vítěznou stranou
- **podíl mandátů získaných druhou stranou:** procentuální vyjádření počtu mandátů získaných druhou vítěznou stranou
- **celkový počet mandátů:** celkový počet mandátů v dolní komoře parlamentu či jednokomorovém parlamentu
- **efektivní počet etnoregionálních skupin:** počet etnoregionálních skupin

- **efektivní počet volebně relevantních etnoregionálních skupin:**
počet volebně relevantních etnoregionálních skupin
- **etnická frakcionalizace populace:** podíl etnických skupin v populaci
- **jazyková frakcionalizace populace:** podíl jazykových skupin v populaci
- **náboženská frakcionalizace populace:** podíl náboženských skupin v populaci
- **průměrná hodnota frakcionalizace populace:** průměrná hodnota jazykové, náboženské a jazykové frakcionalizace populace
- **typ volebního systému:** proporční, nebo většinový
- **podoba hlasování:** ordinální, nebo kategorické

Tabulka 3

Převod hodnot indexu parlamentní fragmentace pro jednotlivé země na stupeň členství v množině parlamentní fragmentace

Stát	Index parlamentní fragmentace	Kvalitativní kategorie	Predikované hodnoty	Stupeň členství
AG	0.2907	-5	-2.0976	0.10932836
AU	0.6116	5	3.9658	0.981400209
BB	0.4978	2	2.3133	0.909975023
BD	0.2818	-5	-2.2806	0.09273909
BN	0.0000	-5	-4.8642	0.007658585
BS	0.3615	0.5	-0.5618	0.363121826
BW	0.5786	5	3.5995	0.973391095
BZ	0.6993	5	4.3360	0.987079941
CA	0.5183	5	2.6840	0.936072901
CM	0.0988	-5	-4.9264	0.007200559
CY	0.2781	5	-2.3568	0.08653074
DM	0.4082	2	0.4705	0.615494993
FJ	0.4968	2	2.2951	0.908467915
GB	0.6055	5	3.9056	0.980267916
GD	0.0000	-5	-4.8642	0.007658585
GH	0.5103	5	2.5422	0.927047077
GY	0.4999	2	2.3524	0.913127183
IN	0.6958	2	4.3404	0.98713657
JM	0.4444	2	1.2504	0.777372557
KN	0.2562	-2	-2.7907	0.057828259
LC	0.4567	2	1.5062	0.818503306
LK	0.5940	5	3.7831	0.977753654
LS	0.6818	5	4.3413	0.987147486
MT	0.4915	2	2.1951	0.899805019
MU	0.3991	0.5	0.2709	0.567308931
MV	0.2825	-2	-2.2663	0.093951853
MW	0.2277	-2	-3.3190	0.034926109
MY	0.2206	-2	-3.4446	0.030930607
MZ	0.5369	5	2.9951	0.952350001
NA	0.3525	-5	-0.7604	0.318568111
NR	0.0000	-5	-4.8642	0.007658585
NZ	0.6621	2	4.2973	0.986577904
PK	0.2751	0	-2.4176	0.081840417
RW	0.3752	-5	-0.2571	0.436079185
SB	0.5560	-5	3.2897	0.964074111
SC	0.0000	-5	-4.8642	0.007658585
SG	0.1284	-5	-4.6985	0.009027064
SL	0.5729	5	3.5254	0.971401344
TO	0.4983	2	2.3225	0.910723415
TT	0.5128	5	2.5867	0.930000694
TU	0.0667	-5	-5.0545	0.006340166
TZ	0.1673	-5	-4.2599	0.013926876
VC	0.4978	2	2.3133	0.909975023
VU	0.4450	0.5	1.2621	0.77938396
WS	0.3898	-5	0.0669	0.516723759
ZA	0.5578	5	3.3163	0.964983783
ZM	0.6702	5	4.3216	0.986895908

Zdroj: autorka

3. Analytická část

V teoretické části této práce bylo řečeno, že celá řada faktorů přispívá k utváření vztahu mezi stranickými a volebními systémy. Působení institucionálně ukotvených faktorů je ovlivňováno množstvím dalších skutečností, které, a to je pro tuto práci klíčové, se mohou v každé zemi lišit, a právě proto bude nutné v průběhu analýzy nahlížet konkrétní případy, aby mohly být některé příčinné souvislosti vysvětleny detailněji.

Datový soubor je tvořen volebními výsledky jednotlivých členských zemí Commonwealthu, údaji o velikostech jejich parlamentů a náboženské a jazykové heterogenitě obyvatelstva a dalšími proměnnými. Země Commonwealthu se rozprostírají napříč světem, stejně tak rozptýl velikosti jejich území a počtu obyvatel je velmi široký. Pro rámcovou představu uvádím některá sociodemografická fakta a kvantifikovaný přehled typů volebních systémů v následující tabulce:

Tabulka 4

Kvantifikovaný přehled typů volebních systémů

	Počet zemí
Většinový volební systém	35
s kategorickým hlasem	32
s ordinálním hlasem	3
Poměrný volební systém	9
Afrika	14
Asie	8
Oceánie	9
Evropa	3
Severní a Jižní Amerika	13
Nejvyšší počet mandátů v dolní komoře parlamentu (země)	650 (Velká Británie)
Nejnižší počet mandátů v dolní komoře parlamentu (země)	11 (Svatý Kryštof a Nevis)
Nejvyšší počet obyvatel (země)	1 236 344 631 (Indie)
Nejnižší počet obyvatel (země)	9 434 (Nauru)
Nejvyšší počet kandidujících stran (země)	61 (Keňa)

Zdroj: autorka na základě dat z The Commonwealth

V následujících částech této kapitoly budou vybrány faktory, které jsou z teoretického hlediska považovány za klíčové pro utváření podoby stranického systému, a budou testovány pomocí metody QCA v programu

fs/QCA. Cílem této práce je zjistit, které faktory ovlivňují utváření bipartijních stranických systémů. A které kombinace daných podmínek dokáží objasnit vznik těchto systémů.

V každé části této kapitoly bude nejprve provedena analýza nezbytných podmínek pro proměnné, které budou následně použity v pravdivostní tabulce, tedy modelu, jehož složení bude vycházet z diskutovaných teoretických poznatků. V dalším kroku bude provedena analýza pravdivostní tabulky a výsledky budou interpretovány s přihlédnutím ke specifickým rysům jednotlivých zkoumaných případů. S komplexitou datového souboru se pojí i stanovení hranice pro konzistenci a pokrytí, které vyjadřují statistickou a empirickou významnost výsledné formule pro vysvětlení výstupu. Různé státy mají různá členství v množinách, proto se i hranice pro konzistenci a pokrytí mohou lišit. Pokud budou v analýze použita taková data, která by dle standardních měřítek nebyla považována za statisticky významná, bude nutné tento postup obhájit na základě teorie a znalosti analyzovaných případů. Obecně by neměl být za statisticky významný výsledek považován žádný, jehož hodnota konzistence nepřesáhne 0.75. Do analýzy pravdivostních tabulek by neměly být zařazeny hodnoty pokrytí nižší než 0.5 (Schneider, Wagemann 2010: 10; Ragin 2008: 46–48, 118; Ragin 2006: 15–16), proto budou tyto vždy před vstupem do analýzy pravdivostní tabulky odstraněny.

3.1. Společenská heterogenita

Prvním faktorem, u kterého je očekáván vliv na utváření stranického systému a který bude pomocí *fs/QCA* analyzován, je fragmentace obyvatelstva na základě náboženské, jazykové a etnické štěpné linie. Jak již bylo zmíněno v teoretické části této práce, společenské faktory, které jsou v této práci zastoupeny etnickou, náboženskou a jazykovou heterogenitou, etnoregionálními skupinami a volebně relevantními etnoregionálními skupinami, mohou ovlivňovat podobu stranických systémů. Na základě výskytu těchto skupin ve společnosti mohou vznikat nové politické strany, jejichž volební relevance může vyústit ve vyšší fragmentaci stranických systémů. Pro úspěch těchto stran je pak klíčová podoba volebního systému a

dalších institucionálních nastavení. Pokud jsou totiž strany pouze lokální a nemají silnou podporu, nebo pokud je jejich voličská podpora rozptýlena napříč státem a také nemají silnou podporu, mohou některé prvky volebních systémů těmto stranám znesnadnit či přímo znemožnit zvolení a získání mandátů.

Modely ověřující vliv společenské heterogenity na parlamentní fragmentaci jsou sestaveny z proměnných, které z teorie vycházejí jako nejnvlivnější v tomto ohledu. Aby bylo možné porovnat účinky obou typů volebních systémů, byly vytvořeny modely dva. Oba se stejnými kauzálními podmínkami, mění se vždy pouze proměnná zastupující volební systém, a to z důvodu očekávaných výsledků jednotlivých typů volebních systémů. Zatímco u většinových systémů se dá očekávat redukce fragmentace díky jednomandátovým volebním obvodům, opačný jev je očekávatelný u systémů proporčního zastoupení. V každém modelu pak budou zřejmé ty faktory, které mají nejsilnější vliv na utváření stranického systému pod vlivem daného volebního systému.

Před vytvořením pravdivostní tabulky je potřeba pomocí analýzy nezbytných podmínek ověřit, zda jsou kauzální proměnné pro zařazení do pravdivostní tabulky a její následné analýzy nezbytné. Model pro zjištění vlivu heterogenity obyvatelstva se bude skládat ze šesti nezávisle proměnných. Program *fs/QCA* neumožňuje analyzovat kombinaci více než čtyř kauzálních podmínek najednou, proto byly kauzální podmínky vstupující do analýzy pravdivostní tabulky rozděleny do několika různých kombinací, které byly analyzovány zvlášť (tabulka 5). Pro zjednodušení procesu byly kauzální podmínky pro jazykovou, náboženskou a etnickou heterogenitu zastoupeny proměnnou, která vyjadřuje průměrnou hodnotu těchto tří proměnných – *averagehetero*.

Tabulka 5

Analýza nezbytných podmínek

Kombinace kauzálních proměnných	Consistency	Coverage
meandm+eg+ereg+averagehetero	0.762626	0.722741
~meandm+eg+ereg+averagehetero	0.884385	0.660155
meandm+eg+ereg+major	0.917725	0.611029
~meandm+eg+ereg+major	0.904378	0.620082
meandm+eg+ereg+pr	0.671462	0.724182
~meandm+eg+ereg+pr	0.952604	0.653937
meandm+averagehetero+pr	0.805207	0.723060
~meandm+averagehetero+pr	0.961066	0.654994
meandm+averagehetero+major	0.951767	0.619613
~meandm+averagehetero+major	0.923318	0.621470

Zdroj: autorka

Konzistence a pokrytí u všech analyzovaných kombinací kauzálních proměnných dosahují dostatečných hodnot na to, aby mohly být považovány za nezbytné podmínky pro vysvětlení závisle proměnné neboli výstupu (tabulka 5). Před analýzou pravdivostní tabulky nemusely být odstraněny žádné její řádky, jelikož konzistence všech postačujících podmínek v pravdivostní tabulce dosahovala hodnot, které možné kombinace kauzálních proměnných činí relevantními pro vstup do analýzy, tedy hodnoty jejich konzistence jsou vyšší než 0.5 (viz tabulka 6). V předposledním sloupci pravdivostní tabulky jsou hodnotou 1 označeny řádky, jejichž hodnoty jsou postačujícími podmínkami pro výstup (Schneider, Wagemann 2010: 10). V tomto případě se jedná o sedm kombinací kauzálních podmínek.

Tabulka 6

Pravdivostní tabulka: vliv etnické, náboženské a jazykové heterogenity na parlamentní fragmentaci – většinové volební systémy

Postačující podmínky pro výstup

meandm	eg	ereg	ethnic	language	religion	major	počet	výstup parfmod	consistency
1	1	1	1	0	1	0	1	1	1.000000
0	0	0	0	0	1	0	2	1	1.000000
0	1	1	0	1	0	1	1	1	0.924397
1	0	0	0	0	1	1	1	1	0.888474
0	1	1	1	0	1	1	1	1	0.886959
1	1	0	1	1	1	1	1	1	0.828964
1	1	1	1	1	1	0	3	1	0.823714
1	0	0	0	0	0	0	2	0	0.784675
0	0	0	1	1	1	1	1	0	0.753392
0	0	0	0	0	0	0	1	0	0.748779
0	1	1	1	1	1	1	3	0	0.740447
0	0	0	0	1	1	1	1	0	0.733255
0	1	0	1	1	1	1	2	0	0.729987
0	1	1	1	1	1	0	1	0	0.726497
0	0	0	0	0	1	1	9	0	0.701303
1	0	0	0	1	0	0	1	0	0.686059
0	0	0	0	0	0	1	4	0	0.589818

Zdroj: autorka

Tabulka 7

Vliv společenské heterogenity na parlamentní fragmentaci – většinové volební systémy

Výsledné formule	Raw coverage	Unique coverage	Consistency
Model: parfmod = f(meandm, eg, erereg, ethnic, language, religion, major)			
religion*~major	0.247380	0.062975	0.897114
eg*~language	0.167572	-0.000000	0.829922
eg*~ethnic	0.150523	-0.000000	0.814460
erereg*~language	0.114802	-0.000000	0.820244
erereg*~ethnic	0.093451	0.000404	0.802697
ethnic*~language	0.244880	0.044618	0.885990
meandm*religion	0.316054	-0.000000	0.864876
meandm*major	0.152582	0.001213	0.849654
~meandm*~ethnic*language*~religion	0.090157	-0.000000	0.840357
~ethnic*language*~religion*major	0.082875	-0.000000	0.828733
solution coverage: 0.513514, solution consistency: 0.849786			
frequency cutoff: 1.000000, consistency cutoff: 0.823714			

Zdroj: autorka

Výsledkem analýzy pravdivostní tabulky pro vliv společenské heterogenity na parlamentní fragmentaci u případů s většinovým volebním systémem je deset výsledných formulí (tabulka 7). Hodnoty konzistence pro všechny výsledné formule jsou vyšší než 0.75, tudíž je vztah kauzálních podmínek k výstupu postačující neboli statisticky signifikantní. Model celkově vysvětluje 51.35 % variance.

První formule *religion*~major*, vysvětluje 24.74 % výstupu. Jedná se o nábožensky heterogenní země, které nepoužívají většinový volební systém. Z povahy datového souboru vyplývá, že používají systém poměrný (Guyana, Lesotho, Nový Zéland, Namibie, Mosambik, Jihoafrická republika) (tabulka 8). Silná náboženská heterogenita se u těchto států sice neodráží ve vysokém počtu volebně relevantních etnoregionálních skupin, většina těchto případů ale disponuje vysokým počtem relevantních stran. Pro objasnění nízkého počtu stran zvolených a vlivu náboženské heterogenity na vznik bipartismu by bylo nutné do analýzy řadit detailnější informace o náboženské štěpné linii v těchto zemích a také o jejich vlivu na případné utváření politických stran, které by mohly ovlivnit podobu stranického systému.

Jelikož následující formule zahrnují proměnné efektní počet etnoregionálních skupin a efektivní počet volebně relevantních etnoregionálních skupin, je nutné zmínit, že data pro tyto proměnné nebyla dostupná pro všechny případy obsažené v datovém souboru¹⁵. Tento fakt může mít pochopitelně vliv na výsledek analýzy a při interpretaci výsledku bude tento fakt zohledněn.

Následující výsledná formule *eg*~language*, která vysvětluje 16.76 % výstupu, se týká případů, které mají vysoký počet efektivních etnoregionálních skupin a nízkou jazykovou heterogenitu. V tomto případě je hodnota unikátního pokrytí 0 % (unique coverage), a tedy procento případů, které tato kombinace proměnných může vysvětlit, je ve vztahu k vysvětlení výstupu nulové. Ve druhém řádku tabulky 8 je zjevné, že se jedná pouze o dva případy – Guyanu a Trinidad a Tobago. Důvod nízkého podílu

---

¹⁵ Data pro proměnnou *efektivní počet etnoregionálních skupin* nebyla dostupná pro tyto případy: Fiji, Keňa, Nauru, Tanzanie, Tonga, Tuvalu, Šalamounovy ostrovy, Velká Británie. Data pro proměnnou *efektivní počet volebně relevantních etnoregionálních skupin* nebyla dostupná pro tyto případy: Fiji, Keňa, Nauru, Tanzanie, Tonga, Tuvalu, Šalamounovy ostrovy, Velká Británie.

vysvětleného výstupu vychází z faktu, že ačkoliv členství těchto dvou států v množině bipartijních systémů je vysoké, mají velký podíl etnoregionálních skupin. Jejich populace se tedy štěpí po jiné linii než jazykové, jelikož v množině států s vysokou jazykovou fragmentací mají velmi nízký stupeň členství. Pro vysvětlení výstupu analýzy pravdivostní tabulky z tohoto vyplývá, že pouze kombinace jazykové heterogenity obyvatelstva s vysokým počtem efektivních etnoregionálních skupin není pro vysvětlení výstupu dostačující.

Tabulka 8

Případy, jejichž členství je větší než 0.5 ve výsledné formuli:

religion*~major	ZA, NZ, GY, LS, MZ, NA
eg*~language	GY, TT
eg*~ethnic	IN
ereg*~language	GY, TT
ereg*~ethnic	IN
ethnic*~language	GY, TT
meandm*religion	ZA, GY, MZ, NA, MU, VU
meandm*major	MU, VU
~meandm*~ethnic*language*~religion	IN
~ethnic*language*~religion*major	IN

Zdroj: autorka

Stejně tvrzení můžeme aplikovat i na další výslednou formuli *eg*~ethnic*. Tato formule vysvětluje 15.05 % výstupu a stejně jako v předchozím případě je i zde hodnota unique coverage 0 %, a tedy procento případů, které tato kombinace proměnných může vysvětlit, je ve vztahu k vysvětlení výsledků nulové. V tomto případě byla programem *fs/QCA* jako konkrétní případ vybrána Indie (viz tabulka 8). Ačkoliv není tato formule pro vysvětlení výstupu dostačující, jelikož se nevyskytuje u dostatečného počtu případů, v Indii dochází k utváření bipartismu navzdory jejímu vysokému členství v množině volebně efektivních etnoregionálních skupin a i přes vysokou etnickou heterogenitu v zemi.

V následujících množinách *ereg*~language*, kde jsou zástupnými případy opět Guyana a Trinidad a Tobago, a *ereg*~ethnic*, kterou zastupuje opět Indie, může být znovu konstatováno, že kombinace tentokrát efektivního počtu volebně relevantních etnoregionálních skupin a jazykově nebo etnicky homogenních kauzálních proměnných není pro vysvětlení výstupu dostačující.

24.49 % vysvětleného výstupu a velmi nízký podíl případů vysvětlených výslednou formulí *ethnic*~language* zastupuje opět Guyana a Trinidad a Tobago. Obě tyto země patří v množině parlamentní fragmentace mezi bipartijní státy, ovšem každá využívá jiný volební systém. Kombinace těchto kauzálních podmínek tedy říká, že bez ohledu na používaný volební systém může být bipartismus ovlivněn kombinací etnicky heterogenní společnosti, která je zároveň spíše jazykově homogenní.

Ačkoliv výsledná formule *meandm*religion* vysvětluje 31.61 % výstupu, v tomto modelu je podíl jí vysvětlených případů nulový. Příčina tohoto výsledku se dá osvětlit případy, které k této formulí náleží (viz tabulka 8). Jihoafrická republika, Guyana, Mozambik a Namibia jsou státy s poměrným volebním systémem. Tím pádem také mají průměrnou velikost volebního obvodu větší než jedna. Do tohoto modelu však byl jako jedna z podmínek zařazen většinový volební systém. Tuto podmínku splňují Mauricius a Vanuatu, zároveň ale mají volební obvody větší než jedna¹⁶, mají tedy společně s výše zmíněnými případy vysokou hodnotu členství v množině průměrné velikosti volebního obvodu a jsou součástí této výsledné formule. Přestože se ve skupině objevují dva různé typy volebního systému, všechny tyto státy mají vysoké stupně členství v množině náboženské heterogenity. V případě této výsledné formule se bipartijní uspořádání stranického systému jeví jako důsledek náboženské heterogenity společností ve zmiňovaných případech, a to i přes průměrnou velikost volebního obvodu větší než jedna. Tento závěr je nepřesný a v rozporu se všeobecnými očekáváními teorie, a to ve smyslu, že teorie nepředpokládá bipartijní stranický systém jako výsledek voleb ve větších než jednomandátových obvodech. Tyto státy spojuje vysoký stupeň členství v množinách

---

¹⁶ Průměrná velikost volebního obvodu Mauritius 3.285; Vanuatu 3.058

náboženské heterogenity a efektivního počtu volebně relevantních etnoregionálních skupin, což by mělo ve spojení s vícemandátovými obvody ideálně vyústit v multipartijní systém. Problém vzniku bipartismu v tomto případě leží jinde. Pouze polovina z těchto případů má vysoké členství v množině počtu kandidujících stran. Nízký počet kandidujících stran najdeme na Mauriciu, v Guyaně a Mosambiku. V případě posledních dvou jmenovaných se také jedná o státy s poměrným volebním systémem. Ačkoliv jsou etnoregionální skupiny volebně relevantní, ani v poměrném volebním systému s většími volebními obvody se jim nedaří získat volební podporu nutnou k zisku mandátu.

S předchozí výslednou formulí souvisí i formule *meandm*major*, která jako podmínky obsahuje průměrnou velikost volebního obvodu vyšší než jedna a většinový volební systém, čemuž vyhovují výše zmíněné státy Mauricius a Vanuatu. Tato výsledná formule vysvětluje 15.26 % výsledku, jelikož se v datovém souboru nacházejí pouze dva další státy, které používají většinový volební systém a zároveň mají průměrnou velikost volebního obvodu větší než jedna. Jsou jimi Nauru a Tuvalu.¹⁷ Tyto dva případy do výsledné formule nezapadají, jelikož jejich stupeň členství v množině parlamentní fragmentace je nízký. V případě tohoto datového souboru můžeme říci, že kombinace pouze volebních obvodů s průměrnou velikostí větší než jedna a většinového volebního systému vede k bipartijnímu uspořádání stranického systému stejně jako většinové systémy s jednomandátovými obvody.

Předposlední výslednou formulí tohoto modelu je *~meandm*~ethnic*language*~religion*. Ačkoliv tato kombinace vysvětluje pouze 9 % výstupu a nulový podíl případů, jako konkrétní případ najdeme v tabulce 8 opět Indii. *~meandm* zde představuje negovanou množinu průměrné velikosti volebního obvodu čili státy, jejichž stupeň členství je v této množině nízký a jejichž průměrná velikost volebního obvodu je rovna jedné. Další podmínky ve formuli jsou nízký stupeň členství v etnicky a nábožensky heterogenních množinách, ale naopak vysoká jazyková heterogenita. V kombinaci s většinovým volebním systémem ve formuli

---

¹⁷ Průměrná velikost volebního obvodu: Nauru 2.375; Tuvalu 2.14

~ethnic*language*~religion*major, který je v Indii používán, tak společně obě formule nastiňují příčiny vzniku bipartismu v největší demokracii světa. Kombinace jednomandátových volebních obvodů a většinového systému v převážně jazykově heterogenních společnostech vedou ke vzniku bipartijních systémů.

Pravdivostní tabulka pro poměrné volební systémy obsahuje shodně s pravdivostní tabulkou pro většinové volební systémy také sedm postačujících podmínek (viz tabulka 9). Výsledek analýzy pravdivostní tabulky pro poměrné volební systémy obsahuje na rozdíl od systémů většinových pouze jeden řádek, jelikož datový soubor obsahuje pouze devět zemí, které tento typ systému používají. Proto také tento model a tato výsledná formule vysvětlují pouze 24.74 % variance. Již z prvního řádku analýzy pravdivostní tabulky pro poměrné systémy (tabulka 10) je patrné, že silná náboženská heterogenita může být v kombinaci s poměrnými volebními systémy příčinou nízké fragmentace stranického systému.

Tabulka 9

Pravdivostní tabulka: vliv etnické, náboženské a jazykové heterogenity na parlamentní fragmentaci – proporční volební systémy

Postačující podmínky pro výstup

meandm	eg	ereg	ethnic	language	religion	pr	počet	výstup parfmod	consistency
1	1	1	1	0	1	1	1	1	1.000000
0	0	0	0	0	1	1	2	1	1.000000
0	1	1	0	1	0	0	1	1	0.924397
1	0	0	0	0	1	0	1	1	0.888474
0	1	1	1	0	1	0	1	1	0.886959
1	1	0	1	1	1	0	1	1	0.828964
1	1	1	1	1	1	1	3	1	0.823714
1	0	0	0	0	0	1	2	0	0.784675
0	0	0	1	1	1	0	1	0	0.753392
0	0	0	0	0	0	1	1	0	0.748779
0	1	1	1	1	1	0	3	0	0.740447
0	0	0	0	1	1	0	1	0	0.733255
0	1	0	1	1	1	0	2	0	0.729987
0	1	1	1	1	0	0	1	0	0.726497
0	0	0	0	0	1	0	9	0	0.701303
1	0	0	0	1	0	1	1	0	0.686059
0	0	0	0	0	0	0	4	0	0.589818

Zdroj: autorka

Během analýzy pravdivostní tabulku byly minimalizovány všechny ostatní formule, které by mohly zahrnovat i další typy fragmentace společnosti ve zkoumaném vzorku. Je patrné, že nejsilnější fragmentací mezi zeměmi ve zkoumaném vzorku, která má vliv na výsledek, tedy parlamentní fragmentaci, je náboženská fragmentace. Pokud se podíváme blíže na konkrétní případy, které výsledná formule vysvětluje (tabulka 11), uvidíme, že se jedná o země, které mají příslušnost v množině parlamentní fragmentace mezi bipartijními státy a zároveň jsou vysoce nábožensky heterogenní.

V teorii se jako jeden z klíčových faktorů pro úspěšnost etnoregionálních politických uskupení objevuje velikost volebního obvodu. Větší počet mandátů rozdělovaný v rámci volebního obvodu poskytuje prostor pro soutěž více stran, než se očekává u menších či jednomandátových obvodů. Mimo prostor pro účast v soutěži poskytují vícemandátové obvody menším stranám reálnější šanci na vítězství (Singer, Stephenson 2008: 481). V tomto případě disponuje volebními obvody větší než jedna pět z šesti případů zmiňovaných v tabulce 11. Tyto případy se zároveň řadí do množiny států s bipartijním stranickým systémem. Můžeme tedy konstatovat, že v případě států s poměrným volebním systémem je parlamentní fragmentace silně ovlivněna vysokou náboženskou heterogenitou, avšak velikost volebního obvodu vyšší než jedna nezvyšuje v těchto případech fragmentaci stranického systému.

Tabulka 10

Vliv společenské heterogenity na parlamentní fragmentaci – poměrné volební systémy

Výsledné formule	Raw coverage	Unique coverage	Consistency
Model: parfmod = f(meandm, eg, ereg, ethnic, language, religion, pr)			
religion*pr	0.247380	0.247380	0.897114
solution coverage: 0.247380, solution consistency: 0.897114			
frequency cutoff: 1.000000, consistency cutoff: 0.823714			

Zdroj: autorka

Tabulka 11

Případy, jejichž členství je větší než 0.5 ve výsledné formuli:

religion*pr	ZA, NZ, GY, LS, MZ, NA
-------------	------------------------

Zdroj: autorka

3.2. Velikost volebního obvodu

Jak bylo zmíněno výše, řada teoretických prací se zaměřuje na velikost volebního obvodu jako na klíčovou institucionální proměnnou pro vysvětlení mechanického efektu jednotlivých volebních systémů, která v kombinaci s volebním systémem určuje míru fragmentace stranického systému. A to nejen z hlediska počtu zvolených stran, ale také kandidujících subjektů. Základním předpokladem je, že vícemandátové obvody jsou zajímavé i pro menší strany, a dá se tedy očekávat, že takovéto obvody budou soutěživější. Naopak u jednomandátových obvodů se dá očekávat působení psychologického efektu, kdy voliči nechtějí svůj hlas promarnit a pro menší strany není kandidatura v takovýchto obvodech výhodná.

Hodnoty konzistence a pokrytí v této analýze nezbytných podmínek jsou nižší, než byly v předchozí podkapitole (tabulka 12). Pro potřeby této práce budou hodnoty považovány za nezbytné, a to z důvodu rozmanitosti stupňů příslušnosti jednotlivých případů v daných množinách. Především je nutné zohlednit fakt, že počet případů využívající většinové volební systémy významně převyšuje počet případů s poměrnými volebními systémy. Od tohoto se také odvíjí počet případů s nízkou hodnotou členství v množině průměrné velikosti volebního obvodu (případy s jednomandátovými volebními obvody) a vysokou hodnotou členství v této množině (případy s průměrnou velikostí volebního obvodu větší než jedna).

Pro určení vlivu velikosti volebního obvodu na parlamentní fragmentaci byly vytvořeny tři pravdivostní tabulky. Kombinace kauzálních proměnných v těchto modelech v různých kombinacích zahrnují mimo průměrnou velikost volebního obvodu také počet kandidujících a zvolených stran, podíl získaných mandátů nebo hlasů vítěznou stranou a také typ volebního systému.

Pravdivostní tabulka pro první z modelů ověřujících vliv velikosti volebního obvodu (viz tabulka 13) obsahuje tři postačující podmínky. Všechny podmínky v pravdivostní tabulce měly před analýzou hodnotu vyšší než 0.5, tudíž nemusel být odstraněn žádný řádek. Výsledkem analýzy této pravdivostní tabulky jsou dvě výsledné formule (tabulka 14), všechny s hodnotou konzistence vyšší než 0.75, tudíž je vztah všech kauzálních

podmínek k výstupu postačující neboli statisticky signifikantní. Podíl vysvětlené variance je v případě tohoto modelu 34.27 %.

Tabulka 12

Analýza nezbytných podmínek

Kombinace kauzálních proměnných	Consistency	Coverage
meandm+numcp+numep+seatshare1p	0.825738	0.625027
~meandm+numcp+numep+seatshare1p	0.927053	0.601191
meandm+numcp+numep+pr	0.653803	0.632278
~meandm+numcp+numep+pr	0.967035	0.600046
meandm+numcp+numep+major	0.978245	0.586324
~meandm+numcp+numep+major	0.875341	0.551651
meandm+seatshare1p+major	0.965427	0.566963
~meandm+seatshare1p+major	0.913121	0.561112
meandm+seatshare1p+pr	0.740764	0.627675
~meandm+seatshare1p+pr	0.966483	0.610509

Zdroj: autorka

Tabulka 13

Pravdivostní tabulka: vliv velikosti volebního obvodu na parlamentní fragmentaci model č. 1

Postačující podmínky pro výstup

meandm	numcp	numep	seatshare1p	počet	výstup parfmod	consistency
0	1	0	0	1	1	0.852668
1	0	0	1	3	1	0.832732
1	0	0	0	1	1	0.821424
1	0	1	1	1	0	0.762517
0	1	0	1	3	0	0.725072
1	1	1	0	1	0	0.721155
0	0	1	0	2	0	0.686284
1	0	1	0	1	0	0.675855
0	0	0	0	9	0	0.668569
0	0	1	1	2	0	0.651772
1	1	1	1	2	0	0.641493
0	0	0	1	12	0	0.637308
0	1	1	0	4	0	0.637182
0	1	1	1	5	0	0.559653

Zdroj: autorka

Tabulka 14

Vliv velikosti volebního obvodu na parlamentní fragmentaci model č. 1

Výsledné formule	raw coverage	unique coverage	consistency
Model: parfmod = f(meandm, numcp, numep, seatshare1p)			
meandm*~numep	0.274641	0.204720	0.850206
numcp*~numep*~seatshare1p	0.137548	0.067627	0.846739
solution coverage: 0.342268, solution consistency: 0.846212			
frequency cutoff: 1.000000, consistency cutoff: 0.821424			

Zdroj: autorka

První formule, *meandm*~numep*, vysvětluje 27.46 % výstupu. Procento případů, které tato kombinace proměnných může vysvětlit, je ve vztahu k vysvětlení výstupu 20.47 %. Jedná se o státy, které mají průměrnou velikost volebního obvodu větší než jedna a zároveň mají nízký počet zvolených stran do parlamentu. Státy, které reprezentují tuto skupinu, jelikož jejich členství v množinách obsažených ve výsledné formuli je větší než 0.5, jsou Guyana, Mosambik, Malta, Mauricius (tabulka 15). Nízký počet zvolených stran je ve všech těchto případech dán již velmi nízkým počtem stran kandidujících, ten je v rozpětí od dvou do čtyř. I přes větší počet mandátů rozdělovaných v jednotlivých obvodech je bipartismus způsoben ve dvou případech zvolením dvou subjektů (Guyana, Malta), ve druhých dvou případech byly zvoleny sice subjekty tři, ale většina mandátů připadla pouze dvěma zvoleným stranám. V této výsledné formuli žádná vítězná strana nezískala nikdy více než přes polovinu mandátů. Z této výsledné formule můžeme tedy vyvozovat, že pokud je velikost volebního obvodu větší než jedna a pro volby je využíván systém poměrného zastoupení, nemusí to vždy znamenat větší počet kandidujících, a tím pádem i zvolených subjektů.

Tabulka 15

Případy jejichž členství je větší než 0.5 ve výsledné formuli:

meandm*~numep	GY, MZ, MT, MU
numcp*~numep*~seatshare1p	LS

Zdroj: autorka

Druhou výslednou formulí tohoto modelu je $numcp^* \sim numep^* \sim seatshare1p$, která vysvětluje 13.75 % výstupu a 6.76 % případů. Ačkoliv Lesotho, které tuto výslednou formuli zastupuje, využívá poměrný volební systém, průměrná velikost volebních obvodů v této zemi není větší než jedna. Bipartijní uspořádání jeho stranického systému je pak utvořeno nízkým počtem zvolených stran oproti vysokému počtu kandidujících stran a tím, že většinu mandátů v dolní komoře parlamentu si mezi sebou dělí první a druhá zvolená strana.

Následující pravdivostní tabulka (tabulka 16) byla vytvořena pro model, ve kterém byla k předchozím proměnným přidána ještě podoba hlasování. V tomto případě jde o ordinální a kategorické hlasování ve většinových systémech. Z této pravdivostní tabulky byl před analýzou odstraněn jeden řádek kombinací, jejichž hodnota pokrytí byla nižší než 0.5. Postačujících podmínek pro výstup je v této tabulce šest. Výsledkem analýzy této pravdivostní tabulky jsou tři výsledné formule (tabulka 17), jejichž hodnoty konzistence jsou vyšší než 0.75, tudíž je vztah všech kauzálních podmínek k výstupu postačující. Podíl vysvětlené variance je v případě tohoto modelu 25.95 %.

Tabulka 16

Pravdivostní tabulka: vliv velikosti volebního obvodu na parlamentní fragmentaci model č. 2

Postačující podmínky pro výstup

							výstup	
numcp	numep	seatshare1p	meandm	categoric	ordinal	počet	parfmod	consistency
1	0	0	0	0	0	1	1	0.997873
0	0	0	0	0	1	1	1	0.997811
1	1	0	1	0	0	1	1	0.956928
0	1	0	0	0	1	1	1	0.873797
0	0	1	1	0	0	2	1	0.870952
0	0	0	1	0	0	1	1	0.825432
0	0	1	1	1	0	1	0	0.790898
0	1	1	1	0	0	1	0	0.753072
1	1	1	1	1	0	1	0	0.728951
0	0	1	0	0	0	1	0	0.672322
0	0	1	0	1	0	10	0	0.661742
1	0	1	0	1	0	3	0	0.655519
1	1	0	0	1	0	3	0	0.654225
1	1	1	1	0	0	1	0	0.637058
0	0	0	0	1	0	8	0	0.632625
1	1	1	0	1	0	3	0	0.588929
0	1	0	0	1	0	1	0	0.565032
0	1	1	0	1	0	2	0	0.551056
0	1	0	1	0	0	1	0	0.524857

Zdroj: autorka

Tabulka 17

Vliv velikosti volebního obvodu na parlamentní fragmentaci model č. 2

Výsledné formule	raw coverage	unique coverage	consistency
Model: parfmod = f(numcp, numep, seatshare1p, meandm, categoric, ordinal)			
~seatshare1p*~meandm*~categoric	0.086129	0.020950	0.811933
numcp*~seatshare1p*~categoric	0.099751	0.035386	0.818154
~numep*meandm*~categoric	0.164426	0.131764	0.898619
solution coverage: 0.259594, solution consistency: 0.871283			
frequency cutoff: 1.000000, consistency cutoff: 0.825432			

Zdroj: autorka

Formule $\sim seatshareIp^* \sim meandm^* \sim categoric$, první výsledná formule tohoto modelu, vysvětluje 8.61 % výstupu (tabulka 17). Relativně nízký podíl vysvětlených případů 2.11 % je dán tím, že se jedná o případy s ordinální podobou hlasování (Austrálie, Fidži, Nauru) nebo o stát využívající poměrný volební systém (Guyana), kterých je ve zkoumaném vzorku obsaženo velmi málo. Jak již bylo řečeno v teorii, Rae se domníval, že ordinální hlasování podporuje fragmentaci, zatímco kategorické ji omezuje. Sám ovšem došel k opačnému závěru a takový vyplývá i z této výsledné formule. Státy s malými volebními obvody a s podobou hlasování jinou než kategorickou mají tendenci k utváření bipartismu. Tyto tendence jsou také v některých z těchto zemí podpořeny malým počtem kandidujících a následně zvolených stran.

Mimo malé zastoupení případů s těmito proměnnými v datovém souboru se mezi těmito případy vyskytuje ještě specifický případ, a tím je Nauru. V tamních volbách nekandidují strany, ale pouze jednotliví nezávislí kandidáti.¹⁸ Tento fakt je potřeba zohlednit v případě interpretace výsledků analýzy. Index parlamentní fragmentace byl v případě Nauru vypočítán s hodnotami pro multipartismus. Tomu i odpovídá hodnota členství Nauru v množině parlamentní fragmentace. Znalost reálné situace Nauru však umožňuje vysvětlit tuto výslednou formuli v souladu s Raeho závěry o tom, že ordinální hlasování fragmentaci stranického systému nepodporuje.

Ačkoliv se očekávané pozitivní účinky ordinálního hlasování na fragmentaci stranického systému neprojevují, můžeme je v následující výsledné formuli $numcp^* \sim seatshareIp^* \sim categoric$ pozorovat na vysokém počtu kandidujících stran. Každá ze zemí reprezentujících tuto výslednou formuli má jiný stupeň členství v množině průměrné velikosti volebního obvodu. Čili i když státy mají jednomandátové či větší než jednomandátové volební obvody, může být počet kandidujících subjektů vysoký. V případě Lesotha (na rozdíl od Jihoafrické republiky) už to ale neznamena vysoký počet zvolených stran. Stejně tak tomu bude i případě Nauru, kde je tato situace způsobena povahou jeho stranického systému. V případě Nauru bude

---

¹⁸ <<http://www.naurugov.nr/government-information-office/media-release/june-2013-nauru-general-parliamentary-elections-watch-this-space-for-results-and-updates-on-the-election-polling-opens-saturday-8-june-2013,-11am---6pm.aspx>> (9.3.2016)

vždy počet zvolených stran velmi nízký oproti počtu stran kandidujících i přesto, že na Nauru je průměrná velikost volebních obvodů vyšší než jedna. Zároveň počet mandátů získaných vítěznou stranou (tedy kandidátem, který získal největší počet hlasů) je roven počtu mandátů získaných všemi dalšími kandidáty. Ve volbách, jejichž data byla použita pro tento výzkum, na Nauru kandidoval počet kandidátů, který odpovídal počtu rozdělovaných mandátů. I ve druhých dvou případech je pak podíl mandátů získaných vítěznou stranou v poměru k druhé nejúspěšnější straně vyrovnaný, tudíž je vznik bipartismu nasnadě.

V poslední výsledné formuli tohoto modelu $\sim\text{numep}*\text{meandm}*\sim\text{categoric}$, která vysvětluje 16.44 % výstupu a 13.18 % případů reprezentují státy (Guyana, Mauricius, Mosambik), které i přes vyšší průměrnou velikost volebního obvodu nemají vysoký počet zvolených stran, a to i přes to, že jsou v nich používány proporční volební systémy. Důvodem bipartijního uspořádání stranických systémů v těchto zemích je nízký počet kandidujících stran.

Tabulka 18

Případy, jejichž členství je větší než 0.5 ve výsledné formuli:

$\sim\text{seatshare1p}*\sim\text{meandm}*\sim\text{categoric}$	LS, AU, NR, FJ
$\text{numcp}*\sim\text{seatshare1p}*\sim\text{categoric}$	ZA, LS, NR
$\sim\text{numep}*\text{meandm}*\sim\text{categoric}$	GY, MZ, MT

Zdroj: autorka

Výsledky této analýzy tedy potvrzují předpoklad, že ordinální podoba hlasování ve většinových volebních systémech fragmentaci stranických systémů nepodporuje. Tento výstup také může být podpořen fungováním psychologického efektu většinových volebních systémů, kdy jsou voliči obeznámeni s mechanickým efektem volebního systému, a tím pádem se uchylují ke strategickému hlasování – tedy hlasují tak, aby nebyl jejich hlas promarněn. V tento okamžik se výrazně zmenšuje podpora menších stran, zároveň klesá fragmentace stranického systému, a tak dochází k bipartismu. Poslední výsledná formule zdůraznila důležitost vysokého počtu kandidujících stran v systémech poměrného zastoupení. Pokud není číslo

dostatečné, ani větší volební obvody nepomohou k vyšší fragmentaci stranického systému.

Z pravdivostní tabulky (tabulka 19), ve které se mezi proměnnými objevuje proměnná zastupující proporční volební systémy, nebyl před analýzou odstraněn žádný řádek kombinací, jelikož žádná hodnota pokrytí nebyla nižší než 0.5. Postačující podmínky pro výstup jsou v této tabulce čtyři. Výsledkem analýzy této pravdivostní tabulky jsou dvě výsledné formule (tabulka 20), které díky jejich hodnotám konzistence vyšší než 0.75 mohou být prohlášeny na statisticky signifikantní. Podíl vysvětlené variance je v případě tohoto modelu 33.83 %. Jak již bylo zmíněno, v důsledku nízkého počtu států s proporčními volebními výsledky ve zkoumaném datovém souboru jsou i u tohoto modelu podíly vysvětlující jak výstup, tak jednotlivé případy u jednotlivých formulí poměrně nízké (tabulka 20).

Tabulka 19

Pravdivostní tabulka: vliv velikosti volebního obvodu na parlamentní fragmentaci model č. 3

Postačující podmínky pro výstup

numcp	numep	seatshare1p	meandm	pr	počet	výstup parfmod	consistency
1	0	0	0	1	1	1	0.997873
1	1	0	1	1	1	1	0.956928
0	0	1	1	1	2	1	0.870952
0	0	0	1	1	1	1	0.825432
0	0	1	1	0	1	1	0.804550
0	1	1	1	1	1	0	0.753072
1	0	1	0	0	3	0	0.689948
0	0	1	0	0	10	0	0.685835
0	0	1	0	1	1	0	0.672322
0	0	0	0	0	9	0	0.659651
0	1	0	0	0	2	0	0.654074
1	1	1	1	0	1	0	0.643556
1	1	1	1	1	1	0	0.637058
1	1	0	0	0	4	0	0.611872
0	1	1	0	0	2	0	0.605953
1	1	1	0	0	3	0	0.575042
0	1	0	1	1	1	0	0.524857
1	1	1	0	1	2	0	0.509543

Zdroj: autorka

Již z první výsledné formule tohoto modelu $\sim numep * meandm$ je patrné, že volební obvody s průměrnou velikostí větší než jedna nemusejí nutně znamenat vysoký počet kandidujících, a tím pádem i zvolených stran, jako je tomu v případě Guyany, Mosambiku, Malty a Mauriciu (tabulka 21). V důsledku nízkého počtu stran v obou případech se tyto země v množině parlamentní fragmentace řadí mezi bipartijní. Abychom zjistili, co je příčinou nízkého počtu kandidujících subjektů, museli bychom situaci podrobit analýze, jelikož na straně institucionálních nastavení se mimo větší volební obvody objevují také poměrné systémy. Tato výsledná formule tak vysvětluje příčinu vzniku bipartijních systémů u 25.71 % případů s nízkým počtem kandidujících stran a větší průměrnou velikostí volebních obvodů.

Druhá výsledná formule tohoto modelu $numcp * \sim seatshare1p * pr$ vysvětluje výrazně nižší podíl vysvětlené variance 8.12 % a také nižší podíl vysvětlených případů 6.39 %. To je dáno zahrnutím kauzální podmínky proporčních volebních systémů, která se v předchozí formuli nevyskytovala a v datovém souboru se nevyskytuje u vysokého počtu případů. Tato výsledná formule se od předchozí liší také tím, že ji zastupují státy (Jihoafrická republika a Lesotho), kde je možné pozorovat vliv proporčního volebního systému na vysoký počet kandidujících stran. V případě Jihoafrické republiky je vysoký nejen počet kandidujících stran ale i počet zvolených stran, u Lesotha tomu tak není. Lesotho má naopak větší podíl mandátů získaných vítěznou stranou. Ovšem v obou případech je to i přes existenci volebních obvodů s průměrnou velikostí větší než jedna velmi málo. Vysvětlený podíl případů tímto modelem (6.39 %) je skutečně nízký na to, aby mohl být přesněji objasněn vznik bipartijních stranických systémů v zemích s proporčním volebním systémem.

Tabulka 20

Vliv velikosti volebního obvodu na parlamentní fragmentaci model č. 3

Výsledné formule	raw coverage	unique coverage	consistency
Model: parfmod = f(numcp, numep, seatshare1p, meandm, pr)			
~numep*meandm	0.274434	0.257132	0.852301
numcp*~seatshare1p*pr	0.081208	0.063907	0.971771
solution coverage: 0.338340, solution consistency: 0.876635			
frequency cutoff: 1.000000, consistency cutoff: 0.804550			

Zdroj: autorka

Tabulka 21

Případy, jejichž členství je větší než 0.5 ve výsledné formuli:

~numep*meandm	GY, MZ, MT, MU
numcp*~seatshare1p*pr	ZA, LS

Zdroj: autorka

3.3. Shrnutí

Cílem této kapitoly bylo prostřednictvím modelů vytvořených a analyzovaných pomocí metody QCA zjistit, do jaké míry lze vysvětlit působení jednotlivých faktorů na utváření bipartijních systémů v zemích Commonwealthu. Závisle proměnná neboli výstup vysvětlovaný vytvořenými modely byla zastoupena parlamentní fragmentací. V této množině se stupeň členství zvyšuje spolu s tím, jak se index parlamentní fragmentace daného případu blíží bipartismu. Nezávisle proměnnými byly jak institucionální nastavení jednotlivých volebních systémů, tak data z posledních dostupných voleb konaných, a také míry etnické, jazykové a náboženské heterogenity charakterizující společnosti v jednotlivých státech Commonwealthu.

Před vytvořením jednotlivých modelů byl proveden test nutných podmínek a pomocí pravdivostní tabulky test postačujících podmínek, aby bylo možné určit, které kauzální podmínky (nezávisle proměnné) a jejich kombinace mohou vstoupit do posledního kroku analýzy – analýzy pravdivostní tabulky. Úspěšnost modelů se pohybuje v rozpětí od 21.92 % do 51.35 % vysvětleného podílu výstupu. Ačkoliv by nižší hodnoty vysvětleného podílu nemusely být brány jako empiricky relevantní, byly tyto

modely v analýze využity, a to vždy s odkazem na detailní znalost datového souboru a teoretický kontext. I přestože se hodnoty *solution coverage*, která představuje empirickou relevanci modelu, a hodnoty vysvětleného podílu výsledku některých modelů pohybovaly pod nebo okolo 30 % vysvětlené variance, byly prohlášeny za empiricky relevantní. Bylo tak učiněno na základě zohlednění faktu, že příslušnost v množině některé ze zařazených kauzálních proměnných má jen nízký počet případů ve zkoumaném vzorku, a také na základě vysoce rozmanitých stupňů členství jednotlivých případů ve vybraných množinách. Oboje je způsobeno velmi rozdílnými velikostmi států a také kulturní rozmanitostí případů. V případě tohoto datového souboru je nutné brát v potaz jeho variabilitu, která může na jednu stranu být přínosem, kdy platnost výsledků může být považována za všeobecnou, na druhou stranu jsou některé kauzální proměnné a jejich kombinace zastoupeny pouze velmi malým počtem případů, tudíž i přes relativně vysoký podíl vysvětleného výstupu musí být výsledky brány s rezervou a pro hlubší porozumění by bylo nutné disponovat detailnějším souborem informací o každém případě, a to včetně politicko-historického kontextu, který je v tomto případě omezen pouze na minulost spojenou s Britským impériem a současné členství v Commonwealth of Nations. Toto by však bylo nad rámec této práce.

V první podkapitole modely testovaly míru vlivu společenské heterogenity. Teoretické přístupy říkají, že vysoký počet etnoregionálních skupin nemusí mít vliv na fragmentaci stranického systému, pokud počet těchto skupin není podpořen další silnou štěpnou linií, jako je náboženství, jazyk či etnikum. Etnoregionální subjekty mohou být silné pouze v některých volebních obvodech či jejich částech a dopad těchto subjektů na fragmentaci celostátního stranického systému nemusí být patrný. Modely pro vysvětlení vlivu společenské heterogenity na vznik bipartismu prokázaly, že i přestože se v zemích Commonwealthu vyskytují četné etnoregionální skupiny, některé i volebně relevantní, v žádné zemi není celoplošně silná společenská štěpná linie, která by umožňovala silnější fragmentaci stranického systému na úrovni celostátního parlamentu.

Možný vliv společenské heterogenity byl zaznamenán v případě etnické heterogenity, pouze ale v jazykově homogenní společnosti bez ohledu

na používaný volební systém. V prosazení vlivu společenské heterogenity také hraje velikost volebního obvodu. Její vliv může zanikat úměrně nízkému počtu kandidujících stran, který může být způsoben působením především jednomandátových volebních obvodů. Velikost obvodu se také odráží v případě zemí, velikost jejichž obvodů je větší než jedna a zároveň používají většinový systém. I zde pak dochází k bipartismu. Jazyková heterogenita společnosti v některých případech není dostatečným faktorem pro zvrácení mechanického efektu většinového volebního systému s jednomandátovými obvody a i zde dochází k bipartismu. V případě proporčních systémů mohou být některé společenské štěpné linie důvodem pro vznik více stran. Nejsilněji se projevila náboženská heterogenita, ovšem ani v kombinaci s tímto typem systému, který by měl menším stranám usnadňovat vstup do parlamentu, není fragmentace stranického systému v parlamentu podpořena.

Již v teoretickém rámci bylo zmíněno, že velikost volebního obvodu je odborníky vnímána jako klíčová proměnná, která má výrazný vliv na utváření stranického systému. Testování vlivu tohoto institucionálního faktoru se věnovala další podkapitola. Stoupající počet mandátů rozdělovaných v každém jednotlivém obvodu by měl být pobídkou pro menší strany ke kandidatuře. Větší počet kandidujících stran by měl vyústit i ve více stran zvolených, a tím pádem i k vyšší fragmentaci stranického systému. Bipartismus byl vysvětlen nízkým počtem zvolených stran i přes volební obvody s průměrnou velikostí větší než jedna, a to i v kombinaci s proporčním volebním systémem.

Teorie zaznamenává i vliv podoby hlasování ve většinových volebních systémech na výsledný stranický režim. Analýza potvrdila, že kategorické hlasování v kombinaci s jednomandátovými volebními obvody skutečně fragmentaci stranického systému nepodporuje. Stejný vliv byl prokázán i u ordinální podoby hlasování. Významným faktorem je také počet kandidujících stran. Pokud není jejich počet relevantní, je pak logické, že jak v jednomandátových, tak ve vícemandátových obvodech dochází k bipartismu. V souvislosti s velikostí volebního obvodu pak nemalou roli hraje psychologický efekt, kdy jsou voliči seznámeni s mechanickým efektem volebního systému, a tím pádem hlasují tak, aby jejich hlas

nepropadl. Na základě toho klesá podpora menších stran a přímou úměrou se stranický systém blíží bipartijnímu.

Bipartijní uspořádání stranických systémů je také patrné z rozložení získaných mandátů mezi zvolené subjekty. Ve většině analyzovaných případů vítězná a druhá zvolená strana získaly většinu mandátů. Získaný počet mandátů vítěznou stranou se objevoval jako významná kauzální podmínka v analyzovaných modelech. Podle Blondelovy klasifikace stranických systémů řadíme toto rozložení mandátů mezi systémy bipartijní. Dále se mezi systémy nacházejí takové, kde sice dvě hlavní strany získaly nadpoloviční většinu mandátů, ale v systému se objevuje další silná strana. Dle klasifikací uváděných v teorii se jedná o systém tří stran. Systém s více než třemi stranami, tedy multipartijní, se vyskytuje pouze u malého počtu zkoumaných případů.

Na základě výsledků jednotlivých modelů lze říci, že ani v zemích s vícemandátovými obvody se silnou jazykovou či náboženskou heterogenitou a ani přes existenci volebně relevantních etnoregionálních skupin nedochází k větší fragmentaci stranického systému. Velikost volebního obvodu se skutečně ukázala jako klíčová proměnná, která v kombinaci s nízkým počtem kandidujících subjektů omezuje fragmentaci stranického systému, a to jak v případě jednomandátových, tak i vícemandátových obvodů. Stejně tak to platí pro kombinaci jednomandátových volebních obvodů a jiné podoby hlasování než kategorické. Zároveň velikost obvodu nemá vždy vliv na počet kandidujících subjektů. Velikost obvodů se projeví až působením psychologického efektu na voliče, kteří nechtějí promarnit svůj hlas a snižují tak podporu menším subjektům. K bipartismu tak může docházet i v zemích, ve kterých kandiduje velký počet stran a volební obvody jsou větší než jedna.

Závěr

Utváření stranických systémů a role, kterou v tomto procesu hrají systémy volební, je jedním z ústředních témat politologické vědy již několik desetiletí. Soustředěný zájem se objevuje v polovině minulého století, kdy Maurice Duverger přináší ve své knize *Politické strany* doposud nejpropracovanější typologii stranických systémů a jsou vyřčeny tzv. Duvergerovy zákony. Reakce ostatních politologů na sebe nenechala dlouho čekat, a to ať už byla pozitivní, či negativní. Nesporným důsledkem Duvergerovy práce bylo následné vyvinutí značného úsilí, aby byly procesy utváření stranických systémů systematizovány a kategorizovány. Práce některých autorů se od Duvergera snažily distancovat, v zásadě ale docházelo k ověřování a zpřesňování jeho výroků a detailnějšímu rozboru účinků volebních systémů a utváření stranických systémů. Snaha o co nejpřesnější vysvětlení vztahů mezi těmito systémy se tak zcela přirozeně stala jednou z hlavních disciplín politologie.

Cílem této magisterské diplomové práce bylo analyzovat faktory, které ovlivňují utváření stranických systémů v zemích Commonwealth of Nations, a to za prvé dle společenských štěpných linií a za druhé dle institucionálních nastavení volebních systémů. Teoretický rámec, vyplývající z odborné literatury, poskytl komplexní přehled faktorů umožňujících vysvětlení působení volebních systémů na utváření systémů stranických. Kauzální podmínky ve vytvořených modelech zastupovaly etnickou, jazykovou a náboženskou heterogenitu a vybrané náležitosti volebních systémů ukotvených v zákonech jednotlivých zemí

Na základě teoretických východisek tato práce předpokládala, že tyto faktory jsou těmi, které zásadně ovlivňují podobu stranického systému. Volební výsledky zemí Commonwealthu nebyly sledovány v průběhu času, analyzovaná data pocházela pouze z posledních nebo posledních dostupných voleb. Toto platí jak pro závislou proměnnou, která byla zastoupena indexem parlamentní fragmentace, tak pro vybrané nezávisle proměnné, jejichž hodnoty vycházely z výsledků voleb v období 2010 – březen 2016. Dále byly nezávisle proměnné zastoupeny zákonnými ustanoveními pro volební

systemy v daných zemích a hodnotami určujícími jejich náboženskou, jazykovou a etnickou heterogenitu. Cílem této práce nebylo poskytnout vývojovou analýzu působení volebních systémů na utváření stranických systémů v zemích Commonwealthu, pro takovouto analýzu by bylo nezbytné disponovat dalšími socio-demografickými, historickými a detailnějšími volebními daty na úrovni jednotlivých zemí.

V první části analýzy byl testován vliv náboženské, jazykové a etnické fragmentace obyvatelstva na utváření stranických systémů. Dalšími důležitými nezávisle proměnnými byly v těchto modelech také etnoregionální skupiny a volebně relevantní etnoregionální skupiny, které, dle teoretického konceptu, mají potenciál do utváření stranického systému citelně zasáhnout. Výsledek modelů testujících společenskou heterogenitu byl jednoznačný. Navzdory tomu, že se v zemích Commonwealthu vyskytují četné etnoregionální skupiny, z nichž mnohé lze považovat za volebně relevantní, tak v žádné zemi není celoplošně silná společenská štěpná linie, která by umožňovala silnější fragmentaci stranického systému na úrovni celostátního parlamentu. Tím pádem nedošlo k naplnění teoretického předpokladu, kdy může mít společenská heterogenita pozitivní vliv na utváření multipartismu. V zemích, ve kterých je společenská heterogenita na vysoké úrovni, jsou její účinky na utváření stranického systému potlačovány dvěma institucionálními faktory, a to velikostí volebních obvodů, které jsou nejčastěji jednomandátové, a v souvislosti s nimi užíváním většinového volebního systému. Síla etnoregionálních skupin na úrovni regionů by mohla být zpřesněna, pokud by do analýzy byly zahrnuty volební výsledky na úrovni jednotlivých obvodů, to by však bylo nad rámec této práce.

Dále bylo utváření stranických systémů analyzováno prostřednictvím institucionálních prvků – velikosti volebního obvodu a podoby hlasování. Teoretická východiska uznávají velikost volebního obvodu jako nejvýznamnější faktor, ovlivňující podobu stranických systémů. Analýzy modelů testujících tyto teoretické předpoklady prokázaly, že i v kombinaci vícemandátových volebních obvodů a poměrných systémů může docházet ke snižování fragmentace stranických systémů, tedy k utváření bipartijních stranických systémů, stejně jako tomu je ve většinových volebních systémech s jednomandátovými obvody, a to navzdory vysokému počtu kandidujících

stran. V souvislosti s velikostí volebního obvodu pak nemalou roli hraje psychologický efekt, kdy jsou voliči seznámeni s mechanickým efektem volebního systému, a tím pádem hlasují tak, aby jejich hlas nepropadl. V důsledku toho klesá podpora menších stran a přímou úměrou se stranický systém blíží bipartijnímu. V případě zemí Commonwealthu nepomáhá účinky velikost volebních obvodů redukovat ani podoba hlasování. Analýza potvrdila, že kategorické hlasování v kombinaci s jednomandátovými volebními obvody skutečně fragmentaci stranického systému nepodporuje. Ačkoliv by ordinální hlasování mělo fragmentaci stranického systému podporovat, i zde byl prokázáno, že tomu tak není a dochází k utváření bipartijních systémů.

Commonwealth of Nations poskytuje rozmanitý soubor zemí, jejichž volební data použitá v této práci nabízejí dostatek relevantních údajů pro vysvětlení utváření bipartijních stranických systémů. Jako problematický faktor může být zhodnocen nedostatek dat pro některé proměnné. Tento nedostatek však kompenzuje fakt, že zvolená metoda *fs/QCA* umožňuje analyzovat data na základě členství případů v několika množinách. Výstupy analýz tak poskytují komplexní pohled na příčiny vzniku bipartismu.

Na základě výsledků analýz pravdivostních tabulek lze potvrdit první stanovenou hypotézu, tedy že *„existuje-li systémová strukturace, nikoli však voličský rozptyl, relativně většinové jednokolové systémy vedou k eliminaci stran, které ani v jednom volebním obvodu nezískají většinu; nemohou však eliminovat – takže dovolují – existenci tolika stran nad dvoustranický formát, kolik jich umožňují dostatečně velké koncentrace jejich voličů, schopných díky nim dosáhnout alespoň v jednom volebním obvodu většiny.“* Očekávaný vliv volebně relevantních etnoregionálních skupin se projevil na vysokém počtu kandidujících stran v některých zemích, avšak žádné nebyly na celostátní úrovni volebně natolik silné, aby ovlivnily směr fragmentace stranického systému. I přes případy, kdy byly náboženská, jazyková nebo etnická heterogenita vysoké, došlo k utvoření bipartijních stranických systémů. Tomu důrazně přispěly jednomandátové volební obvody a většinové systémy, používané ve většině zkoumaných případů. Druhá hypotéza *„jednokolové většinové volby mají tendenci vytvářet dualismus s alternací dvou nezávislých stran ve vládě“* byla potvrzena částečně, tedy

jednokolové většinové volby vytvářejí bipartijní stranické systémy. Vzhledem k tomu, že se tato práce nevěnovala vývojové analýze a výsledky voleb nebyly sledovány v čase, nemůžeme potvrdit, že by se vždy jednalo o alternaci dvou stejných nezávislých stran ve vládě. Mimo redukční účinky jednokolových většinových systémů byly potvrzeny i ty vyřčené ve třetí hypotéze: *„systémy proporčního zastoupení s vysokou mírou disproportionality mají silný reduktivní účinek. Čím silnější reduktivní účinek je, tím jsou vstupní náklady pro malé strany vyšší. Naopak systémy proporčního zastoupení s nízkou mírou disproportionality mají slabší reduktivní účinek.“* V analýze se vyskytovaly případy, kdy byl rozdíl mezi počtem kandidujících a počtem zvolených stran značný. Zároveň se také objevily případy, kdy nebyl v systémech poměrného zastoupení ani vysoký počet kandidujících stran, který by byl u takovýchto systémů očekáván. Strany tedy mohou být relevantní na lokální úrovni, kde mohou být také úspěšnější než na úrovni celostátní, kde pro ně nemusí být výhodné ani kandidovat. Poslední hypotézu, stanovující, že *„jednomandátové volební obvody mají tendenci formovat strany do bipartijního systému“* můžeme prohlásit za potvrzenou. Silný vliv jednomandátových obvodů byl prokázán jak u většinových, tak u proporčních volebních systémů.

Ze všech faktorů, které byly do analýz v této práci zařazeny, lze velikost volebního obvodu vyhodnotit jako nejzásadnější ve vztahu k utváření stranického systému. Klíčové je také spojení s většinovým volebním systémem a následným psychologickým efektem, který má silný vliv na chování voličů, ale také na počet stran vstupujících do voleb, v tomto případě na celostátní úrovni. Vybrané faktory vysvětlující vznik bipartijních systémů v zemích Commonwealthu lze celkově označit jako velmi vypovídající. Stále zde však zůstává prostor pro detailnější analýzu, která by přinesla hlubší zjištění o působení nejen institucionálních nastavení volebních systémů na utváření bipartijních stranických systémů.

Podrobnější výzkum zaměřený na vliv vztahu velikosti volebního obvodu a společenské heterogenity na fragmentaci stranického systému by umožnil definovat důsledky institucionálních nastavení na utváření stranických systémů v kontextu jednotlivých společností. Pro takový výzkum by bylo nutné analyzovat nejen volební výsledky na úrovni jednotlivých

volebních obvodů, ale také disponovat robustnějšími daty o společenské heterogenitě. Země Commonwealthu v tomto případě tvoří unikátní soubor případů se širokým spektrem odlišností, což by významně přispělo k obecnému uplatnění výsledků analýzy. Zároveň by takováto analýza pomohla detailněji určit omezení, která mohou přinášet institucionální nastavení volebních systémů, jejichž důsledkem je pak bipartijní uspořádání stranických systémů.

Seznam použitých zkratek

AG	Antigua and Barbuda
AU	Austrálie
BB	Barbados
BD	Bangladéš
BS	Bahamy
BW	Botswana
BZ	Belize
CA	Kanada
CM	Keňa
CY	Kypr
DM	Dominika
FJ	Fidži
GB	Velká Británie
GD	Grenada
GH	Ghana
GY	Guyana
IN	Indie
JM	Jamajka
KN	Svatý Kryštof a Nevis
LC	Svatá Lucie
LK	Srí Lanka
LS	Lesotho
MT	Malta
MU	Mauricius
MV	Maledivy
MW	Malawi
MY	Malajsie
MZ	Mosambik
NA	Namibie
NR	Nauru
NZ	Nový Zéland
PK	Pákistán
RW	Rwanda
SB	Šalamounovy ostrovy
SC	Seychely
SG	Singapore
SL	Sierra Leone
TO	Tonga
TT	Trinidad and Tobago

TU	Tuvalu
TZ	Tanzanie
VC	Svatý Vincent a Grenadiny
VU	Vanuatu
WS	Samoa
ZA	JAR
ZM	Zambie
averagehetero	průměrná hodnota frakcionalizace populace
categoric	kategorické hlasování
eg	efektivní počet etnoregionálních skupin
ereg	efektivní počet volebně relevantních etnoregionálních skupin
ethnic	etnická frakcionalizace populace
language	jazyková frakcionalizace populace
major	většinový volební systém
meandm	průměrná velikost volebního obvodu
numcp	počet kandidujících stran
numep	počet zvolených stran
ordinal	ordinální hlasování
parfmod	index parlamentní fragmentace
pr	proporční volební systém
religion	náboženská frakcionalizace populace
seatshare1P	podíl mandátů získaných vítěznou stranou

Příloha 1

Datová matice

země	PafFMod	NumCP	NumEP	SeatShare1P	TotalSeats	MeanDM	EG	EREG	Ethnic	Language	Religion	AverageHetero	Categoric	Ordinal	Major	PR
AG	0,109328	0,058968	0,017051	0,698123916	0,008488	0,118022	0,067898	0,009611	0,042225	0,024532	0,849083	0,27699434	1	0	1	0
AU	0,9814	0,394243	0,69257	0,451406368	0,523326	0,118022	0,030343	0,005644	0,012388	0,333519	0,993991	0,52441307	0	1	1	0
BB	0,909975	0,011478	0,017051	0,849440559	0,016002	0,118022	0,05183	0,005644	0,029861	0,01991	0,870374	0,25500203	1	0	1	0
BD	0,092739	0,02045	0,141585	0,543680863	0,905839	0,118022	0,064981	0,005644	0,004603	0,019879	0,014021	0,00767669	1	0	1	0
BS	0,363122	0,035319	0,017051	0,491078447	0,026408	0,118022	0,045018	0,005644	0,481004	0,073399	0,843107	0,55580899	1	0	1	0
BW	0,973391	0,058968	0,053454	0,269199061	0,064946	0,118022	0,19878	0,031534	0,450574	0,534363	0,597378	0,6486727	1	0	1	0
BZ	0,98708	0,011478	0,017051	0,744608326	0,016771	0,118022	0,818413	0,516402	0,961305	0,917326	0,543366	0,90444418	1	0	1	0
CA	0,936073	0,924068	0,302823	0,992598988	0,924658	0,118022	0,223544	0,341906	0,96744	0,864424	0,875504	0,92816115	1	0	1	0
CM	0,007201	0,994095	0,990594	0,989104068	0,891133	0,118022		0,99843	0,995895	0,978144	0,99769107	0	0	0	1	
CY	0,086531	0,146024	0,508974	0,494237755	0,049522	0,993471	0,025991	0,005644	0,012629	0,495025	0,151049	0,22109786	0	0	0	1
DM	0,615495	0,011478	0,017051	0,21506679	0,010366	0,118022	0,031924	0,01239	0,070367	0,004176	0,253132	0,07964355	1	0	1	0
FJ	0,908468	0,094797	0,053454	0,491578297	0,038807	0,118022		0,765898	0,825116	0,50385	0,79420973	0	1	1	0	
GB	0,980268	0,97911	0,969689	0,283294099	0,996888	0,118022		0,004196	0,867062	0,892841	0,58216566	1	0	1	0	
GD	0,007659	0,011478	0,004734	0,194785461	0,007668	0,118022	0,070914	0,005644	0,151751		0,569696	0,55148685	1	0	1	0
GH	0,927047	0,094797	0,053454	0,599525881	0,886708	0,118022	0,828514	0,091605	0,941315	0,946142	0,988154	0,96636128	1	0	1	0
GY	0,913127	0,006256	0,017051	0,383882778	0,069989	0,9944	0,617963	0,637211	0,884024	0,013668	0,98379	0,68530067	0	0	0	1
IN	0,987137	0,991528	0,993893	0,715038031	0,978472	0,118022	0,782503	0,860632	0,469877	0,988241	0,076579	0,73124532	1	0	1	0
JM	0,777373	0,006256	0,017051	0,514995502	0,064946	0,118022	0,05183	0,005644	0,457081	0,025853	0,652725	0,43474434	1	0	1	0
KN	0,057828	0,02045	0,141585	0,543680863	0,006239	0,118022	0,438779	0,491948	0,056469	0,004176	0,7907	0,19006313	1	0	1	0
LC	0,818503	0,058968	0,017051	0,65083919	0,008488	0,118022	0,133631	0,005644	0,050882	0,289637	0,081778	0,17560972	1	0	1	0
LK	0,977754	0,094797	0,508974	0,982534878	0,815933	0,990493	0,332653	0,341906	0,462145	0,667414	0,296371	0,61066539	0	0	0	1
LS	0,987147	0,966267	0,141585	0,110616427	0,331712	0,118022	0,023394	0,005644	0,135165	0,162078	0,921791	0,50974627	0	0	0	1
MT	0,899805	0,011478	0,017051	0,607944456	0,080984	0,918358	0,023394	0,005644	0,004206	0,019333	0,001993	0,00310522	0	0	0	1
MU	0,567309	0,02045	0,053454	0,672994463	0,083928	0,665306	0,80038	0,01239	0,57901	0,644546	0,723374	0,73459844	1	0	1	0
MV	0,093952	0,094797	0,508974	0,416674502	0,138073	0,118022	0,023394	0,005644					1	0	1	0
MW	0,034926	0,878224	0,69257	0,629098194	0,7282	0,118022	0,762629	0,832522	0,942215	0,892131	0,993619	0,95661594	1	0	1	0
MY	0,030931	0,966267	0,982824	0,671352812	0,809529	0,118022	0,700257	0,099638	0,837781	0,886707	0,80252	0,88081283	1	0	1	0
MZ	0,95235	0,011478	0,053454	0,535659356	0,858474	0,991408	0,789385	0,896131	0,956063	0,98904	0,829264	0,97251567	0	0	0	1
NA	0,318568	0,799508	0,69257	0,908272315	0,189903	0,975088	0,827598	0,898528	0,900819	0,959637	0,794028	0,93127106	0	0	0	1
NR	0,007659	0,904282	0,990535	0,461660408	0,009385	0,428498		0,829917	0,90525	0,663538	0,86756288	0	1	1	0	
NZ	0,986578	0,742624	0,69257	0,929379061	0,338161	0,250663	0,094927	0,039018	0,418715	0,056819	0,991777	0,61699905	0	0	0	1
PK	0,08184	0,094797	0,69257	0,842757493	0,926172	0,118022	0,830556	0,721141	0,96605	0,966992	0,136854	0,86539133	1	0	1	0
RW	0,436079	0,02045	0,053454	0,865579933	0,043895	0,118022	0,115322	0,157595	0,255472	0,004176	0,342195	0,17884975	0	0	0	1
SB	0,964074	0,493273	0,969689	0,992598988	0,038807	0,118022							1	0	1	0
SC	0,007659	0,011478	0,017051	0,756039999	0,019273	0,118022	0,023394	0,005644	0,072441	0,053088	0,021171	0,05304957	1	0	1	0
SG	0,009027	0,298758	0,017051	0,283294099	0,155755	0,118022	0,242943	0,005644	0,392213	0,460975	0,775729	0,65228536	1	0	1	0
SL	0,971401	0,298758	0,017051	0,466838751	0,281179	0,118022	0,5	0,5	0,995883	0,980077	0,423161	0,96200189	1	0	1	0
TO	0,910723	0,035319	0,017051	0,841096594	0,008488	0,118022		0,01102	0,446758	0,669886	0,39029556	1	0	1	0	
TT	0,930001	0,878224	0,053454	0,553571088	0,026408	0,118022	0,505255	0,528188	0,917177	0,032373	0,986292	0,74020417	1	0	1	0
TU	0,00634	0,987034	0,986003	0,457150366	0,007668	0,363395		0,041337	0,038482	0,029237	0,03994796	1	0	1	0	
TZ	0,013927	0,950605	0,302823	0,973852086	0,931318	0,118022		0,977839	0,996557	0,707615	0,98361583	1	0	1	0	
VC	0,909975	0,02045	0,004734	0,005924128	0,007668	0,118022	0,332653	0,005644	0,221686	0,005727	0,88974	0,33879695	1	0	1	0
VU	0,779384	0,991528	0,990117	0,91076406	0,042141	0,611972	0,143446	0,271216	0,020837	0,010582	0,872527	0,20753802	1	0	1	0
WS	0,516724	0,035319	0,053454	0,263506961	0,037224	0,118022	0,049473	0,005644	0,027634	0,005108	0,983565	0,26120402	1	0	1	0
ZA	0,964984	0,983898	0,977806	0,037376507	0,943086	0,988638	0,994504	0,747171	0,983492	0,994517	0,998428	0,9965915	0	0	0	1
ZM	0,986896	0,939115	0,508974	0,011756068	0,523326	0,118022	0,790225	0,993028	0,990602	0,995103	0,94239	0,9930989	1	0	1	0

zdroj: autorka na základě dat z veřejných databází volebních výsledků či výsledkových listin zveřejněných na webových stránkách volebních komisí či volebních webech jednotlivých zemí

Prameny a literatura

Prameny a internetové zdroje

Australian Electoral Commission. Dostupné z: <<http://results.aec.gov.au>> (9.3.2016)

Bahamas Elections. Dostupné z: <<http://ww7.bahamaselections.com/>> (9.3.2016)

Constitute Project, *Brunei Darussalam's Constitution of 1959*. Dostupné z: <https://www.constituteproject.org/constitution/Brunei_2006.pdf?lang=en> (9.4.2017)

Caribbean Elections. Dostupné z: <<http://www.caribbeanelections.com/elections/>> (9.3.2016)

Cyprus Election 2016. Dostupné z: <<http://live.elections.moi.gov.cy>> (9.3.2016)

Election Commission of India. Dostupné z: <<http://eciresults.nic.in/PartyWiseResult.htm>> (9.3.2016)

Election Commission of Malaysia. Dostupné z: <<http://www.spr.gov.my>> (16.3.2016)

Election Commission of Sri Lanka. Dostupné z: <<http://www.slelections.gov.lk>> (9.3.2016)

Election Guide. Democracy Assistance & Elections News. Dostupné z: <<http://www.electionguide.org>> (9.3.2016, 15.3.2016)

Election resource on the Internet. Dostupné z: <<http://electionresources.org/za/provinces.php?election=2014>> (9.3.2016)

Elections Canada. Dostupné z: <<http://www.elections.ca/>> (9.3.2016)

Elections & Boundaries Commission Trinidad and Tobago. Dostupné z: <<http://www.ebctt.com>> (9.3.2016)

Electoral Commission Ghana. Dostupné z: <<http://www.ec.gov.gh>> (9.3.2016).

Electoral Commission of Jamaica. Dostupné z: <<http://www.eoj.com.jm>> (9.3.2016)

Electoral Commission of Namibia. Dostupné z: <<http://209.88.21.122/en>> (9.3.2016)

Electoral Commission of South Africa. Dostupné z: <<http://www.elections.org.za/content/default.aspx/>> (9.3.2016)

Electoral Commission of Zambia. Dostupné z: <<http://www.elections.org.zm/>> (9.3.2016)

Electoral Commissioner's Office Mauritius. Dostupné z: <<http://electoral.govmu.org/English/Pages/default.aspx>> (9.3.2016)

Electoral Office Dominica. Dostupné z: <<http://electoraloffice.gov.dm/>> (9.3.2016)

Ethnoregional and Electorally Relevant Ethnoregional Diversity Measures. Dostupné z: <www.davidlublin.com> (20.2.2017)

Fijian Elections Office. Dostupné z: <<http://www.feo.org.fj/>> (9.3.2016)

The National Bureau of Economic Research. *Fractionalization*. Dostupné z: <<http://www.nber.org/papers/w9411>> (20.2.2017)

Government of Matla. Dostupné z: <<http://www.gov.mt/>> (9.3.2016)

Guyana Elections Results 2015. *Stabroek News*. Dostupné z: <<http://www.stabroeknews.com/guyana-elections-results-2015/>> (9.3.2016)

Independent Electoral Commission Botswana. Dostupné z: <<http://www.iec.gov.bw/>> (9.3.2016)

Independent Electoral Commission Lesotho. Dostupné z: <<http://www.iec.org.ls/preliminaryresults/>> (9.3.2016)

Independent Electoral and Boundaries Commission Kenya. Dostupné z: <www.iebc.or.ke> (9.3.2016)

International Institute for Democracy and Electoral Assistance. Dostupné z: <<http://www.idea.int>> (9.3.2016).

Inter-Parliamentary Union. Dostupné z: <<http://www.ipu.org/>> (9.3.2016, 15.3.2016)

Knoema. *Quality of Government Institute Standard dataset, September 2011*. Dostupné z: <<https://knoema.com/QOGISD2011Sep/quality-of-government-institute-standard-dataset-september-2011>> (29.10.2016)

Malawi Electoral Commission. Dostupné z: <<http://www.mec.org.mw/>> (15.3.2016)

Mozambique News Agency. Dostupné z: <<http://www.poptel.org.uk/mozambique-news/newsletter/aim494.html>> (9.3.2016)

National Electoral Commission Sierra Leone. Dostupné z: <<http://www.nec-sierraleone.org/>> (9.3.2016)

New Zealand Electoral Commission. Dostupné z: <<http://www.electionresults.govt.nz/>> (9.3.2016)

Office of the Electoral Commission Republic of Seychelles. Dostupné z: <<http://www.ecs.sc/>> (9.3.2016)

Press Information Bureau Government of India Election Commission. Dostupné z: <<http://www.pib.gov.in/elections2014/eleRelease.aspx?opt=1&relid=105118>> (9.3.2016)

Saint Lucia Electoral Department. Dostupné z: <<http://www.electoral.gov.lc/>> (9.3.2016)

The Commonwealth. Dostupné z: <<http://thecommonwealth.org/>> (17.5.2016)

The Electoral Knowledge Network. ACE Project. Dostupné z: <<http://aceproject.org/>> (29.10.2016)

The Government of Republic of Nauru. Dostupné z: <<http://www.naurugov.nr/>> (9.3.2016)

The Straits Times. *GE2015: Live results*. Dostupné z: <<http://graphics.straitstimes.com/STI/STIMEDIA/Interactives/singapore-general-election/2015-live-election-results/index.html>> (9.3.2016)

The United Republic of Tanzania. Dostupné z: <<http://www.nec.go.tz/>> (9.3.2016)

Tonga Electoral Commission. Dostupné z: <<http://www.tongaelections.com/index.php/component/content/article/203>> (9.3.2016)

UCHAGUZI Tanzania. Dostupné z: <<http://www.uchaguzitz.co.tz/>> (8.4.2016)

Vanuatu Daily. *Publication of Results and Declaration Candidates Elected*. Dostupné z: <<https://vanuatudaily.files.wordpress.com/2016/02/extraordinary-gazette-no-1-of-2016-01-february-2016.pdf>> (9.3.2016)

Literatura

Aldrich, John H. 1995. *Why Parties? The Origin and Transformation of Political Parties in America*. Chicago: The University of Chicago Press

Alesina, A., Devleeschauwer, A., Easterly, W., Kurlat, S., Wacziarg, R. 2002. *Fractionalization*. Dostupné z: <<http://www.nber.org/papers/w9411>> (20.2.2017)

Benoit, Kenneth. 2006. „Duverger’s Law and the Study of Electoral Systems“ *French Politics* 4. 69–83. Dostupné z: <<http://www.palgrave-journals.com/fp>> (15.1.2016)

Birch, Sarah. 2004. „Single-member district electoral systems and democratic transition“ *Electoral Studies* 24, 281–301. Dostupné z: <<http://www.elsevier.com/locate/electstud>> (27.11.2015)

Blais, Andre. Carty, R.K. 1991. „The Psychological Impact of Electoral Laws: Measuring Duverger’s Elusive Factor“ *British Journal of Political Science*, 1 (21), 79–93. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/193756>> (9.12.2015)

Blondel, Jean. 1965. „An Introduction to Comparative Government“ In: Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran*. Praha: Sociologické nakladatelství

Blondel, Jean. 1968. „Party Systems and Patterns of Government in Western Democracies“ *Canadian Journal of Political Science*, 1 (2), 180–203. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/3231605>> (16.2.2016)

Clark, W.R., Golder, M. 2006. “Rehabilitating Duverger’s Theory. Testing the Mechanical and Strategic Modifying Effect of Electoral Laws.” *Comparative Political Studies* 39 (6): 679–708. Dostupné z: <<http://cps.sagepub.com>>

Colmer, Joseph, M. 2005. „It’s the Parties that Choose Electoral Systems (or Duverger’s Laws Upside Down“ *Political Studies* 53, 1–21. Dostupné z: <http://works.bepress.com/josep_colomer/2/> (24.2.2016)

Dumont, Patric. Caulier, Jean-François. „The „Effective Number of Relevant Parties“: How Voting Power Improves Laakso-Taagepera’s Index“. Dostupné z: <http://centres.fusl.ac.be/CEREC/document/2003/cerec2003_7.pdf> (2.10.2016)

Duverger, Maurice. 1959. *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. London: Methuen & Co. Ltd.

Duverger, Maurice. 2016. *Politické strany*. Praha: Nakladatelství Karolinum

- Ferguson, Niall. 2004. *Empire. How Britain Made the Modern World*. London: Penguin Books
- Gallagher M., Mitchell P. 2009. *The Politics of Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press.
- Grumm, J. G. 1958. „Theories of Electoral Systems“ *Midwest Journal of Political Science* 2 (4), 357–376. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/2108721>> (24.2.2016)
- Chytilík et al. 2009. *Volební systémy*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Kendall, M. G. Stuart, A. 1950. „The Law of the Cubic Proportion in Election Results“ *The British Journal of Sociology* 1 (3), 183—196. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/588113>> (24.2.2016)
- Kouba, Karel. 2011. „Kvalitativní srovnávací analýza (QCA) a konfiguratívni metody v politologii“ In: Novák, Miroslav a kol.: *Úvod do studia politiky*. Praha: Sociologické nakladatelství. S. 469–507.
- Lebeda, Tomáš. 2008. *Volební systémy poměrného zastoupení. Mechanismy, proporcionalita a politické konsekvence*. Praha: Nakladatelství Karolinum
- Legewie, Nicolas. 2013. „An Introduction to Applied Data Analysis with Qualitative Comparative Analysis (QCA)“ *Forum: Qualitative Social Research*, 3 (14). Dostupné z: <<http://www.qualitative-research.net/index.php/fqs/article/view/1961/3594>> (12.7.2016)
- Lijphart, Arendt. 1990. „The Political Consequences of Electoral Laws, 1945–1985“ *The American Science Review*, 2 (84), 481–496. Dostupné z: <<http://www.seep.ceu.hu/alpsa/readings/lijphart.pdf>> (27.11.2015)
- Lublin, David. 2015. “Electoral Heterogeneity and Party System Fragmentation”. Dostupné z: <<https://www.cambridge.org/core/services/aop-cambridge-core/content/view/S0007123415000137>> (20.2.2017)
- Mainwaring, Scott, Timothy R. Scully. 1995. “Introduction: Party Systems in Latin America.” In Scott Mainwaring and Timothy R. Scully (ed.) *Building Democratic Institutions: Party Systems in Latin America*. Stanford: Stanford University Press.
- Novák, Miroslav. 1997. *Systémy politických stran*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Novák, Miroslav (ed.). 2016. *Strany, volby a demokracie. Od Duvergera k Sartorimu a dále*. Praha: Sociologické nakladatelství
- Ordershook, P. C., Shvetsova O. 1994. „Ethnic Heterogeneity, District Magnitude, and the Number of Parties“ *American Journal of Political*

Science, 1 (38), 100–123. Dostupné z: <<https://www.jstor.org/stable/2111337>> (20.2.2017)

Rae, D.W. 1972. *The Political Consequences of Electoral Laws*. Yale: Yale University Press.

Ragin, C. Charles. 2006. „Set Relations in Social Research: Evaluating Their Consistency and Coverage” *Political Analysis* 3 (14), 291–310. Dostupné z: <<https://oup.silverchair-cdn.com/>> (3.4.2016)

Ragin, Charles C. 2007. „Fuzzy Sets: Calibration Versus Measurement“. Dostupné z: <<http://www.compass.org/wpseries/Ragin2007.pdf>> (30.8.2016)

Ragin, C. Charles. 2008. *Redesigning Social Inquiry. Fuzzy Sets and Beyond*. Chicago: University of Chicago Press

Ragin, C. Charles. 2014. *The Comparative Method. Moving Beyond Qualitative and Quantitative Strategies*. Oakland: University of California Press

Rihoux, B., Ragin Ch. 2009. *Configurational Comparative Methods. Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Related Techniques*. SAGE: Thousand Oaks

Riker, W. H. 1982. „The Two-party System and Duverger’s Law: An Essay on the History of Political Science“ *The American Political Science Review* 4 (76), 743—766. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/1962968>> (21.2.2016)

Rovná, Lenka. 2004. *Kdo vládne Británii?* Praha: Sociologické Nakladatelství

Sartori, Giovanni. 1986. „The Influence of Electoral Systems: Faulty Laws or Faulty Method?” In: Grofman, B., Lijphart, A. *Electoral Laws and Their Political Consequences*. New York: Agathon Press

Sartori, Giovanni. 2005. *Parties and Party System. A Framework for Analysis*. Colchester: ECPR Press

Sartori, Giovanni. 2011. *Srovnávací ústavní inženýrství*. Praha: Sociologické Nakladatelství

Singer, M. M., Stephenson, L. B. 2008. „The political context and Duverger’s theory: Evidence at the district level“ *Electoral Studies* 28 480–491. Dostupné z: <www.elsevier.com> (23.11.2015)

Singer, Matthew, M. 2013. „Was Duverger Correct? Single-Member District Election Outcomes in Fifty-three Countries“ *British Journal of Political Science* 1 (43), 201–220. Dostupné z:

<http://journals.cambridge.org/abstract_S0007123412000233> (23.11.2015)

Schneider, C. S., Wagemann, C. 2010. „Standarts of Good Practice in Qualitative Comparative Analysis (QCA) and Fuzzy-Sets“. *Comparative Sociology* 9 (2010) 1–22. Dostupné z: <http://www.goethe-university-frankfurt.de/47932932/Schneider_> (17.3.2017)

Schneider, C. Q., Wagemann, C., 2012, *Set-Theoretic Methods for the Social Sciences: A Guide to Qualitative Comparative Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press

Strmiska, M. 2016. „Sartoriho pojetí stranických systémů a případ polarizovaného pluralismu. Několik podnětů k diskuzi“ In: Novák, Miroslav (ed.). *Strany, volby a demokracie. Od Duvergera k Sartorimu a dále*. Praha: Sociologické nakladatelství, str: 87–98.

Taagepera, R. 2007. *Predicting Party Sizes: The Logic of Simple Electoral Systems*. Oxford: Oxford University Press

Taagepera, R., Grofman B. 1985. „Rethinking Duverger’s Law: Predicting the Effective Number of Parties in Plurality and PR Systems – Parties Minus Issues Equals One“ *European Journal of Political Research* 13, 341–352. Dostupné z: <<http://www.sciencedirect.com>> (23.11.2015).

Taagepera, Rein. 1986. „Reformulating the Cube Law for Proportional Representation Elections“ *The American Political Science Review* 2 (80), 489–504. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/19658270>> (14.2.2016)

Wildgen, John K. 1972. „Electoral Formulae and the Number of Parties“ *The Journal of Politics* 3 (34), 943–950. Dostupné z: <<http://www.jstor.org/stable/2129290>> (16.2.2016)

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá podobou stranických systémů v zemích Commonwealth of Nations. Faktory ovlivňující stranické systémy jsou nedříve zkoumány z hlediska působení společenské heterogenity, poté dle a institucionálních nastavení volebních systémů. Pomocí programu *fs/QCA* byly nejdříve vybrány nutné podmínky pro vysvětlení parlamentní fragmentace zemí Commonwealthu, následně byly vytvořeny pravdivostní tabulky. Výsledkem jejich analýzy byly výsledné formule, tedy kombinace kauzálních podmínek, které nejlépe dokáží vysvětlit závislou proměnnou.

Analyzována byla data z posledních konaných nebo posledních dostupných voleb v zemích Commonwealthu. Jedná se tedy o období mezi lety 2010 a březnem 2016. Vždy se jedná o volby do dolní komory parlamentu, či celého jednokomorového parlamentu. Commonwealth of Nations čítá celkem 52 zemí, ovšem ne u všech byla pro jednotlivé proměnné dostupná data, proto do analýzy vstoupí pouze 46 zemí.

Na základě výsledků provedené analýzy lze říci, že bipartijní uspořádání stranických systémů v zemích Commonwealthu je způsobeno jednomandátovými volebními obvody a jejich kombinací s většinovými volebními systémy. V případě zemí s vícemandátovými obvody či silnou společenskou heterogenitou či proporčními volebními systémy, nedochází v zemích Commonwealthu k vyšší fragmentaci stranických systémů.

Klíčová slova: Commonwealth, stranické systémy, volební systémy, kvalitativní srovnávací analýza, QCA

Abstract

The diploma thesis attempts to explain main features influencing party system fragmentation in Commonwealth of Nations countries. First, the relationship of social heterogeneity and party systems was analysed. Secondly, the institutional attributes of electoral systems and their influence on party systems were analysed. The programme *fs/QCA* established necessary conditions for explanation of parliamentary fragmentation of Commonwealth countries. Afterwards the truth tables were composed. Analysis of truth tables produced solution formulas, composed of causal conditions for the best explanation of dependent variable.

The analysed data were results from last held or last accessible results of parliamentary elections in Commonwealth countries in period between 2010 and March 2016. There are 52 Commonwealth of Nations member states, but the analysis covers those countries for which the electoral data were available, therefore only 46 were analysed.

The conclusions brought by the analysis finds out the combination of the single member constituencies and majority electoral systems as main cause of creation of two party systems. Countries with multimember electoral districts or strong social heterogeneity or proportional electoral systems does not benefit from potential variability, and fragmentation of their party systems is low as well.

Key words: Commonwealth, party systems, electoral systems, qualitative comparative analysis, QCA